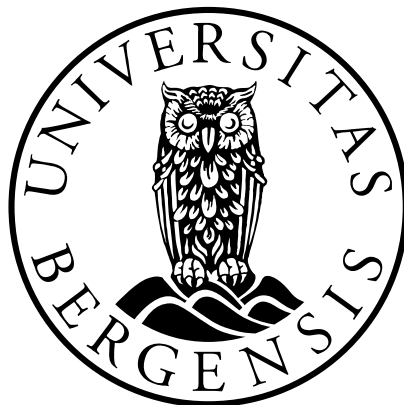

Utvidet inndragning i straffeloven § 68

*Kan regelen forsvares i lys av
menneskerettighetene?*

Kandidatnummer: 32

Antall ord: 14 989

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

11. desember 2017

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	1
1 Innledning.....	3
1.1 Tema for oppgaven.....	3
1.2 Problemstillinger	4
1.3 Kildebruk og metode	5
1.4 Den videre fremstilling.....	5
2 Utvidet inndragning.....	6
2.1 Forholdet til de andre inndragningsreglene i straffelovens kapittel 13	6
2.2 De bærende hensyn bak utvidet inndragning	6
2.3 Oversikt over vilkårene for utvidet inndragning	8
2.3.1 Den straffbare handlingen må være av en viss alvorlighetsgrad.....	8
2.3.2 Straffbar handling som «etter sin art kan gi betydelig utbytte»	9
2.3.3 Utvidet inndragning «kan» foretas	10
2.4 Bevisregelen	12
2.4.1 Presumsjon med omvendt bevisbyrde.....	12
2.4.2 Bevistema: Ervervet på lovlig måte	12
2.4.3 Beviskrav: Alminnelig sannsynlighetsovervekt.....	13
2.5 Hva kan inndras?	14
3 Grunnloven § 96(2) og EMK artikkel 6 nr. 2 – uskyldspresumsjonen	16
3.1 Introduksjon av uskyldspresumsjonen.....	16
3.2 Forholdet mellom uskyldspresumsjonen i Grunnloven og EMK.....	16
3.3 Kommer Grunnloven § 96(2) til anvendelse ved utvidet inndragning?	17
3.4 Kommer EMK artikkel 6 nr. 2 til anvendelse ved utvidet inndragning?	17
3.5 Er utvidet inndragning i strid med EMK artikkel 6 nr. 1?.....	23
3.6 Er utvidet inndragning i strid med uskyldspresumsjonens «second aspect»?	31
3.6.1 Vern mot omtale etter endelig frifinnelse	32
3.6.2 Vern mot uttalelser om skyld før straffesaken er avgjort.....	33
4 Vernet om eiendomsretten	35
4.1 Er utvidet inndragning i strid med Grunnlovsbestemmelser som verner om eiendomsretten?.....	35

4.2	Er utvidet inndragning i strid med vernet om eiendomsretten i EMK 1. tilleggsprotokoll artikkel 1?	35
5	Rettspolitisk vurdering	40
	Litteraturliste	44

1 Innledning

1.1 Tema for oppgaven

Inntil en lovendring i 1999 hadde den norske rettstilstanden gjort det mulig for tunge vinningskriminelle å bygge opp en betydelig formue over tid, på tross av at de i samme periode gjerne hadde vært straffet opptil flere ganger. Dette skyldtes at det var en vanskelig oppgave for politi og påtalemyndighet å avdekke samtlige lovbrudd som kriminelle begikk i løpet av et helt "yrkesliv". I de tilfeller hvor lovbryternes formuesgoder ikke kunne knyttes til konkrete straffbare handlinger, fantes det begrensede hjemler for å inndra formuesgoder som mer eller mindre åpenbart stammet fra ulovlige erverv. Ved å utnytte dette kunne løslatte lovbrutere benytte gammelt utbytte som startkapital for nye lovbrudd, men også til å leve luksuriøse liv. Særlig det sistnevnte aspektet fikk endel omtale i media, og var av lovgiver ansett for å støte den alminnelige rettsfølelsen.¹

Dette var foranledningen til at det såkalte Inndragningsutvalget ble nedsatt 31. august 1995 for å utarbeide forslag til et mer hensiktsmessig og effektivt inndragningsystem.² I tillegg til å gjennomgå og analysere det dagjeldende regelverket, fremmet de forslag til en helt ny regel i norsk sammenheng. Forslaget ble vedtatt på Stortinget, og den nye regelen om utvidet inndragning ble inntatt i straffelovens (lov 22. mai 1902 nr. 10) § 34a, og trådte i kraft 1. juli 1999. I forbindelse med innføringen av straffeloven av 2005 (lov 20 mai. 2005 nr. 28) ble bestemmelsen språklig revidert og er nå inntatt i § 68, som er bestemmelsen masteroppgaven skal dreie seg om.³

Bestemmelsen tar sikte på å inndra utbytte fra såkalt uidentifisert kriminalitet ved at den ikke pålegger påtalemyndigheten noen plikt til å bevise hvilke straffbare handlinger lovbruterens formuesgoder stammer fra. Tvert imot er det lovbruterens selv som må sannsynliggjøre at dens formue er ervervet på lovlig vis. Dersom den ikke er i stand til dette, kan domstolen på nærmere angitte vilkår benytte sin fakultative adgang til å beslutte at hele eller deler av vedkommendes formue skal inndras. Vilkårene knytter seg til at lovbruterens må ha begått alvorlig kriminalitet med potensiale til å gi betydelig økonomisk utbytte. Disse vilkårene er

---

¹ NOU 1996:21 s. 137.

² NOU 1996:21 s. 12.

³ Ot.prp. nr. 90 (2003–04) s. 463 og Ot.prp. nr. 22 (2008–09) s. 398.

begrunnet med at bruk av bestemmelsen primært skal være forbeholdt lovbrøyttere med en kriminell livsstil som har gjort det mulig for dem å bygge opp tilsynelatende uforklarlige formuer.⁴ Inndragningsadgangen etter bestemmelsen er vidtrekkende, og presumerer at hele lovbrøytterens formue er anskaffet på ulovlig vis dersom vilkårene er oppfylt.

At påtalemyndigheten må bevise individets skyld utover enhver rimelig tvil, er ansett for å være en av de mest grunnleggende rettssikkerhetsgarantier i en moderne rettsstat.

Uskyldspresumsjonen kommer blant annet til uttrykk i Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (heretter forkortet til EMK) artikkel 6 nr. 2, FN-konvensjonen om sosiale og politiske rettigheter artikkel 14 nr. 2 og Grunnloven § 96(2).⁵ Dersom «[e]nhver har rett til å bli ansett som uskyldig inntil skyld er bevist etter loven» måtte tolkes bokstavelig, er det klart at regelen om utvidet inndragning i straffeloven § 68 er grunnlovsstridig. Det er imidlertid klart at både Høyesterett og Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (heretter forkortet til EMD) har godtatt ulike former for skyldpresumsjoner. Enkelte sider ved lovligheten av utvidet inndragning i relasjon til Grunnloven og menneskerettighetskonvensjonene må likevel fortsatt anses for å mangle en endelig avklaring. Spørsmålet om bestemmelsens vidtrekkende skyldpresumsjon er akseptabel i lys av overordnede rettsnormer, er derfor svært sentralt i dag.

1.2 Problemstillinger

Det overordnede siktemålet med masteroppgaven er å klarlegge hvorvidt straffeloven § 68 står i et spenningsforhold til sentrale menneskerettigheter. Mer konkret skal bestemmelsen vurderes opp mot uskyldspresumsjonen og vernet om eiendomsretten slik de står nedfelt i henholdsvis EMK artikkel 6 nr. 2 og 1. tilleggsprotokoll artikkel 1 samt Grunnlovens §§ 96(2), 96(3) og 105.⁶ I problemstillingen ligger det implisitt et spørsmål om det er nødvendig å foreta endringer av straffeloven § 68. Gode grunner kan imidlertid tale for at bestemmelsen bør endres også dersom det ikke konstateres konvensjonsstridighet. Dette kan med tyngde

---

⁴ NOU 1996:21 s. 136 og Ot.prp. nr. 8 (1998–1999) s. 40.

⁵ Forholdet til SP artikkel 14 nr. 2 vil ikke bli behandlet i avhandlingen. Praksis fra FN's menneskerettskomité er svært begrenset sammenlignet med den som avses av Den europeiske menneskerettighetsdomstolen, og det finnes ikke holdepunkter for at uskyldspresumsjonen er gitt et sterkere vern i SP artikkel 14 nr. 2.

⁶ Masteroppgaven er begrenset til utvidet inndragning overfor lovbrøytteren selv, jf. straffeloven § 68. Det avgrenses dermed mot straffeloven § 72(2), som regulerer forholdet til erververe. Straffeloven § 72(2) åpner for inndragning på objektivt grunnlag uavhengig av erververens gode tro, og kan i lys av *Varvara mot Italia* (dom 29. oktober 2013, 17475/09) potensielt stå i et spenningsforhold til lovs- og skyldkravet i EMK artikkel 7 og Grunnloven § 96(1). Denne rettigheten aktualiseres imidlertid ikke i forbindelse med straffeloven § 68, ettersom bestemmelsen inneholder et skyldkrav og til tross for «kan-skjønn» må anses for å være tilstrekkelig klar.

hevdes dersom analysen av gjeldende rett viser at bestemmelsen balanserer på en menneskerettslig knivsegg for hva som er akseptabel praktisering av inndragning sett opp mot flere av grunnsteinene i den moderne rettsstat. Masteroppgaven vil derfor også inneholde et rettspolitisk aspekt.

1.3 Kildebruk og metode

Tolkningen av straffeloven, Grunnloven og andre norske rettskilder vil i henhold til vanlig juridisk metode følge anerkjente rettskildeprinsipper. Når det gjelder tolkningen av EMK, vil det i hovedsak ses hen til hvordan konvensjonen blir tolket av EMD. Selv om EMD formelt sett ikke er bundet av Wien-konvensjonen om traktatretten av 23. mai 1969, må det i lys av EMD-praksis anses klart at domstolen følger de tolkningsprinsipper som fremgår av konvensjonens artikkel 31-33.⁷ Sammenlignet med måten Høyesterett tolker norske lover på, har EMD anlagt en svært dynamisk og formålsrettet tolkningsstil ved tolkningen av EMK. Dette skyldes at rettighetene i EMK er nokså vagt utformet, som fordrer at det legges stor vekt på formåls- og effektivitetsbetraktninger når rettighetenes nærmere innhold skal utledes.⁸

1.4 Den videre fremstilling

I del 2 vil utvidet inndragning plasseres i en rettslig kontekst og presenteres i lys av de hensynene som begrunner bestemmelsen. Videre vil det bli foretatt en presentasjon av bestemmelsens virkeområde og vilkår. En redegjørelse av de nærmere tolknings spørsmål som kan oppstå i forbindelse med bestemmelsens anvendelse, vil bare bli foretatt i den utstrekning det anses nødvendig for å danne det relevante bakteppe for del 3,4 og 5. I del 3 og 4 vil bestemmelsen vurderes opp mot uskyldspresumsjonen og vernet om eiendomsretten. I del 5 vil de ulike drøftelsene i den rettspolitiske vurderingen foretas.

---

⁷ Se *Golder mot Storbritannia* (dom 21. februar 1975, 4451/70) avsnitt 34-36.

⁸ David Harris mfl., *Law of the European Convention on Human Rights*, 2014 s. 7-8.

2 Utvidet inndragning

2.1 Forholdet til de andre inndragningsreglene i straffelovens kapittel 13

Straffeloven § 68 om utvidet inndragning trådte i kraft 1. oktober 2015, og er innholdsmessig en fullstendig videreføring av § 34a i den tidligere straffeloven (lov 22. mai 1902 nr. 10), som trådte i kraft 1. juli 1999.⁹ Bestemmelsen er plassert i straffelovens kapittel 13, som totalt inneholder fem bestemmelser for ulike typer inndragning. Disse bestemmelsene er inndragning av utbytte (§ 67), utvidet inndragning (§ 68), inndragning av produktet av, gjenstanden for og redskapet til en straffbar handling (§ 69), forebyggende inndragning (§ 70) og inndragning overfor tredjepersoner som lovbrøtteren har overdratt formuesgoder til (§ 72).

Utvidet inndragning skiller seg fra disse bestemmelsene, ved å være den eneste som tar sikte på å inndra formuesgoder som stammer fra såkalt *uidentifisert kriminalitet*. Dersom gjerningsmannen oppfyller inngangsvilkårene for utvidet inndragning, presumeres det at hele hans formue stammer fra kriminelle handlinger. Dette er det viktigste skillet til inndragning av utbytte i straffeloven § 67, hvor inndragning forutsetter at påtalemyndigheten har konkretisert hvilket lovbrudd utbyttet stammer fra.

2.2 De bærende hensyn bak utvidet inndragning

Selv om det neppe kan forventes at politiske virkemidler og straffesanksjoner noen gang vil kunne forhindre profittmotivert kriminalitet fullstendig, er det flere hensyn som taler for at en rettsstat bør ha lover som reduserer denne typen kriminalitet. Inndragning fra straffbare handlinger er et kriminalpolitisk virkemiddel, som skal bidra til å sikre at «kriminalitet ikke skal lønne seg».¹⁰ Dette ble trukket frem som det overordnede siktemålet i mandatet Inndragningsutvalget ble tildelt.¹¹ At enkelte kan livnære seg av kriminalitet, innebærer et samfunnsøkonomisk problem som også strider mot den alminnelige rettsfølelsen.¹² I det

---

⁹ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 398 og Ot.prp. nr. 90 (2003-04) s. 463.

¹⁰ NOU 1996:21 s. 4.

¹¹ Ibid.

¹² NOU 1996:21 s. 12.

følgende vil det bli gitt en kort presentasjon av de tre hovedhensynene som begrunner utvidet inndragning.

Dersom en butikktyv får beholde det han har stjålet, vil det stride mot det helt grunnleggende hensynet til rettferdighet. *Rettferdighetshensyn* tilsier derfor at lovbrøyteren bør bli fratatt den uberettigede fordelen han har oppnådd ved kriminaliteten. Dette er i forarbeidene omtalt som hensynet til *status quo*, ettersom formålet er å nullstille situasjonen slik den var før kriminaliteten ble begått.¹³ Rettferdighetshensynet er fremtredende i eksempelet med butikktyven, ettersom den gjenopprettende effekten enkelt oppnås ved at tyvegodsset inndras. Det finnes imidlertid en del tilfeller der vinning hos lovbrøyteren ikke nødvendigvis korresponderer med et tilsvarende tap hos fornærmede. Dette er for eksempel tilfellet ved narkotikakriminalitet. Også i et slikt tilfelle tilsier rettferdighetshensyn at lovbrøyteren ikke bør få beholde vinning som følge av skade han har påført andre, selv om noen ikke har lidd et tilsvarende tap.

Det andre hensynet som fremheves i forarbeidene, er hensynet til prevensjon.¹⁴

Prevensjonshensynet har i denne sammenheng to sider. For det første skal utvidet inndragning virke *allmennpreventivt*. Dette innebærer at den alminnelige befolkningen skal være mindre motivert til å begå profittmotivert kriminalitet, fordi den har kunnskap om at utbytte fra både dette lovbruddet og tidligere begått kriminalitet vil kunne bli inndratt. For det andre skal utvidet inndragning virke *individualpreventivt*. Dette innebærer at lovbrøyteren skal være mindre fristet til å begå kriminalitet igjen, ettersom han vet hvilke konsekvenser det kan medføre.

En tredje begrunnelse for å innføre regler om utvidet inndragning er hensynet til å frarøve kriminelle muligheten til å bruke gammelt utbytte som *startkapital* til ny kriminell virksomhet.¹⁵ Dette hensynet knytter seg direkte til de aktuelle formuesgodene forbryteren har. Å inndra formuesgoder som for eksempel penger og andre verdifulle gjenstander, vil gjøre det vanskeligere for en lovbrøyter å få tak i utstyr han trenger for å begå ny kriminalitet.

---

¹³ NOU 1996:21 s. 11.

¹⁴ NOU 1996:21 s. 10.

¹⁵ NOU 1996:21 s. 4.

2.3 Oversikt over vilkårene for utvidet inndragning

Straffeloven § 68(1), som inneholder inngangsvilkårene for utvidet inndragning, lyder slik:

Utvidet inndragning kan foretas når lovbryteren finnes skyldig i straffbar handling som etter sin art kan gi betydelig utbytte, og lovbryteren har foretatt

- a) *en eller flere straffbare handlinger som samlet kan medføre straff av fengsel i 6 år eller mer,*
- b) *minst én straffbar handling som kan medføre straff av fengsel i 2 år eller mer, og lovbryteren de siste 5 år før handlingen ble begått, er ilagt straff for en handling av en slik art at den kan gi betydelig utbytte, eller*
- c) *forsøk på handling som nevnt i bokstav a eller b.*

Grunnvilkåret for utvidet inndragning er at lovbryteren «finnes skyldig» i en straffbar handling. Dette innebærer at både de objektive og subjektive straffbarhetsvilkårene må være oppfylt. Det kreves imidlertid ikke at vedkommende faktisk straffedømmes, og trolig vil heller ikke straffutmålingsutsettelse etter straffeloven § 60 eller straffutmålingsfravall etter straffeloven § 61 stenge for bruk av utvidet inndragning.¹⁶

I tillegg til grunnvilkåret oppstiller bestemmelsen to materielle tilleggsvilkår. Det første er at lovbryteren finnes skyldig i lovbrudd av en viss alvorlighetsgrad. For det andre må lovbryteren overtre et straffebed som «etter sin art kan gi betydelig utbytte».

2.3.1 Den straffbare handlingen må være av en viss alvorlighetsgrad

Bestemmelsen angir to alternative krav til den straffbare handlingens alvorlighetsgrad. Etter det første alternativet må lovbryteren ha foretatt «*en eller flere handlinger som samlet kan medføre straff i 6 år eller mer*», jf. § 68(1) bokstav a. At handlingen(e) «kan» medføre straff i 6 år, innebærer at det ses hen til strafferammen og ikke den utmålte straff i det enkelte tilfelle. Kravet om maksimumsstraff på minst 6 år medfører at det for mange bestemmelser vil være skillet mellom simple og grove overtredelser som er avgjørende for regelens anvendelse. Ved konkurrens er det den samlede, øvre strafferammen som er avgjørende. Forhøyelse av strafferammen etter § 79 bokstav b og c kommer ikke i betraktning, jf. § 68(1) andre punktum.

---

¹⁶ Magnus Matningsdal, *Straffeloven 2005: Almennelige bestemmelser. Kommentartutgave*, 2015 s. 632.

Etter det andre alternativet må lovbrøyteren ha foretatt «*minst én straffbar handling som kan medføre straff av fengsel i 2 år eller mer, og lovbrøyteren de siste 5 år før handlingen ble begått, er ilagt straff for en handling av en slik art at den kan gi betydelig utbytte*». Etter dette alternativet er strafferammen for det utløyende lovbruddet senket til 2 års fengsel, ettersom presumsjonen for at en formue er ulovlig ervervet styrkes når lovbrøyteren gjentatte ganger har begått straffbare handlinger som kan medføre betydelig utbytte.¹⁷

Dersom flere straffbare handlinger er begått, må minst én av disse alene kunne medføre fengselsstraff i minst 2 år. Vilåret er altså ikke oppfylt der lovovertrederen for eksempel begår flere grovt uaktsomme bedragerier med en strafferamme på 1 år, jf. straffeloven § 374. Etter ordlyden må både de(n) utløyende og de(n) tidligere straffbare handlingen(e) være av en slik art at de(n) kan gi betydelig utbytte. Utover dette stilles det ikke noe krav til strafferammen i det straffebudet lovbrøyteren tidligere er dømt for å overtre.

2.3.2 Straffbar handling som «etter sin art kan gi betydelig utbytte»

Det andre tilleggsvilåret innebærer at kun lovbrudd som har potensial til å medføre «betydelig utbytte» kan utløse utvidet inndragning. Ved vurderingen av hva som er et «betydelig utbytte», skal det etter forarbeidene tas utgangspunkt i utviklingen av grensen mellom grove og simple vinningsforbrytelser.¹⁸ Underslag på kr 102.000 er blitt ansett for å være grovt, samtidig som førstvoterende bemerket at dette «ikke ligger langt over terskelen».¹⁹ I lys av rettskildene og den mellomliggende inflasjonen synes det forsvarlig å anta at terskelen i dag ligger noe over kr 100.000.

Kravet om at lovbruddet må være av en slik art at det «kan» gi betydelig utbytte, viser at det ikke er nødvendig at det aktuelle lovbruddet faktisk har gitt utbytte. Det vesentlige er at lovbruddet hadde et slikt potensiale. Etter forarbeidene må det vurderes om det aktuelle lovbruddet «normalt» hadde resultert i et betydelig utbytte.²⁰ Dette gjør at bestemmelsen i praksis er begrenset til å omfatte grove formuesforbrytelser og narkotikaforbrytelser. Det er imidlertid heller ikke slik at for eksempel alle grove formuesforbrytelser umiddelbart oppfyller vilåret. Innbrudd i en liten iskremkiosk vil for eksempel innebære at tyveriet er «grovt» etter straffeloven § 322, men vilåret er likevel ikke oppfylt ettersom innbrudd i små

---

¹⁷ Ot. prp. nr. 8 (1998–1999) s. 36.

¹⁸ Ot.prp. nr. 8 (1998–1999) s. 68.

¹⁹ HR-2006-1150-A avsnitt 13.

²⁰ Ot.prp. nr. 8 (1998–1999) s. 68.

iskremkiosker *normalt* ikke gir et betydelig utbytte. Dette gjelder selv om innbruddet *faktisk* resulterte i et betydelig utbytte i den aktuelle saken, som følge av at eieren for eksempel hadde glemt diamantringen sin i iskiosken. Motsatt vil innbrudd i en stor gullsmedforretning alltid innebære at vilkåret er oppfylt, uavhengig av om tyven fikk med seg utbytte.

I lys av dette fremstår det klart at for eksempel drap, legemskrenkelser og seksualforbrytelser i utgangspunktet ikke oppfylder vilkåret, selv om de unntaksvis skulle resultere i et betydelig utbytte. Det fremgår imidlertid av forarbeidene at det kan tenkes unntak, som for eksempel ved «torpedovirksomhet».²¹ Dette fremstår fornuftig, ettersom lite taler for at en som livnærer seg av torpedovirksomhet bør ha større beskyttelse enn en tyv. Uten noen videre begrunnelse, legger *Dyrnes* til grunn at «leiedrap» ikke oppfylder vilkåret.²² Dersom en profesjonell leiemorder livnærer seg av dette, ser jeg imidlertid ikke hvorfor vedkommende skal stilles i en annen posisjon enn den som driver med torpedovirksomhet, ettersom begge lovbruddene forutsetter fysisk vold og/eller trusler for å oppnå økonomisk vinning. Å ilegge utvidet inndragning i slike tilfeller, vil imidlertid innebære at man beveger seg ut mot ordlydens randzone innenfor legalitetsprinsippets område. I lys av at det ved påvist utbytte også vil være anledning til å benytte inndragningshjemmelen i § 67, fremstår løsningen for leiedrap som noe usikker.

2.3.3 Utvidet inndragning «kan» foretas

Dersom alle inngangsvilkårene er oppfylt, fremgår det av bestemmelsens andre ledd at alle lovbrüterens formuesgoder «kan» inndras om ikke lovbrüterten sannsynliggjør at de er ervervet på lovlig måte. Utover en henvisning til domstolens fakultative skjønn, er lovteksten taus om innholdet i denne vurderingen. Det må derfor ses hen til andre rettskilder.

Vurderingstemaet oppsummeres forholdsvis godt i følgende forarbeidsuttalelse:

«Det er primært personer med en kriminell livsstil forslaget tar sikte på å ramme. Utvidet inndragning bør særlig foretas når det - på bakgrunn av det aktuelle lovbruddet sett i sammenheng med utbyttets størrelse, sannsynligheten for stort utbytte og/eller uforklarlige verdier på lovbrüterens hånd - er en velbegrunnet mistanke om at den oppklarte kriminalitet

---

²¹ Ot.prp. nr. 8 (1998–1999) s. 67 og NOU 1996:21 s. 132.

²² Anne-Mette Dyrnes, *Inndragning – hva må gjøres?*, Oslo 2003 s. 59.

bare er en del av den kriminaliteten som er begått, og hvor det er rimelig og velbegrunnet å stille krav om at lovbryteren sannsynliggjør at formuen er lovlig ervervet.»²³

Forarbeidsuttalelsen viser at bestemmelsen først og fremst er ment å ramme personer med en «kriminell livsstil». Det er imidlertid samtidig presisert at bestemmelsen ikke utelukkende skal være forbeholdt tilfeller hvor det ligger helt «i dagen» at lovbryteren er en yrkeskriminell som har skaffet hele sin formue på ulovlig vis.²⁴ Dette synspunktet var nok et stykke på vei avgjørende da Høyesterett avsa dom på utvidet inndragning i HR-2003-383-A.

Spørsmålet i dommen var om utvidet inndragning skulle ilegges en mann som var dømt til 1 år og 4 måneders fengsel for erverv av 1927 gram hasj. Ettersom mannen tidligere utelukkende var straffedømt for nokså bagatellmessige lovbrudd, la førstvoterende til grunn at «domfelte i vår sak neppe kan sies å tilhøre den primære målgruppen, jf. henvisningen til personer med en «kriminell livsstil»». ²⁵ Dette hindret likevel ikke flertallet på fire dommere i å konkludere med at utvidet inndragning burde ilegges. De la vekt på at verken ordlyd eller forarbeider setter noen skranke for å anvende bestemmelsen på personer som faller utenfor lovens kjerneområde. Videre ble det vektlagt at enkelte omstendigheter tydet på at domfelte drev med jevnlig omsetning av hasj, i tillegg til at inndragningen var begrenset til kr 48.600 som tiltalte var i besittelse av under pågripelsen.

Mindretallet på én dommer var enig i at forarbeidene ikke utelukker anvendelse av bestemmelsen på personer utenfor kjerneområdet, men at ordene «primært» og «særlig» sett i lys av bestemmelsens svært inngripende natur tilsa en varsom bruk.²⁶ Samtidig ble det vektlagt at en utvidelse av anvendelsesområdet til utvidet inndragning uten sikker støtte i lovgiverviljen kunne skape uheldige ringvirkninger. Med dette menes risikoen for at påtalemyndigheten begynner å legge ned påstand om utvidet inndragning i tilfeller hvor den normalt hadde måttet ta til takke med utbytteinndragning, som har et vanskeligere bevistema og i tillegg er begrenset til utbytte i den konkrete saken.

Flertallets synspunkt vedrørende personer som faller utenfor bestemmelsens primære målgruppe, er senere blitt bekreftet av Høyesterett. HR-2004-1147-A gjaldt en person som ble dømt til 2 år og 3 måneders fengsel for oppbevaring av 5,8 kg hasj. Han hadde et nokså

---

²³ Ot.prp. nr. 8 (1998–1999) s. 68.

²⁴ NOU 1996:21 s. 151.

²⁵ HR-2003-383-A avsnitt 20.

²⁶ HR-2003-383-A avsnitt 24-26.

beskjedent rulleblad, hvorav en ubetinget fengselsstraff på 30 dager var det mest alvorlige. Høyesterett konstaterte at man stod overfor et «grensetilfelle», men konkluderte enstemmig med at utvidet inndragning burde foretas. Det ble lagt særlig vekt på at den straffbare handlingen hadde et «betydelig økonomisk potensial», og at «inndragningen [gjaldt] et bortgjemt, større pengebeløp som er funnet hjemme hos [domfelte], og som han ikke har kunnet gi noen troverdig forklaring på opphavet til.»²⁷

Samlet sett tyder rettspraksis på at det ikke må foreligge spesielt ekstraordinære omstendigheter før utvidet inndragning ilegges personer uten en «kriminell livsstil». Dette fremstår ekstra klart i lys av underrettspraksis, hvor bestemmelsen i en rekke tilfeller også er anvendt på tidligere ustraffede personer.²⁸

2.4 Bevisregelen

2.4.1 Presumsjon med omvendt bevisbyrde

Det følger av straffeloven § 68 at når vilkårene for utvidet inndragning er oppfylt, presumeres hele lovbryterens formue på domstidspunktet å være ervervet på ulovlig vis. For å unngå at formuen inndras, må lovbryteren «sannsynliggjør[e]» at den er ervervet på lovlig vis.

Bevisbyrden for lovlig erverv ligger således på lovbryteren.

2.4.2 Bevistema: Ervervet på lovlig måte

I vurderingen av om lovbryteren har anskaffet sine formuesgoder på «lovlig måte», er det avgjørende om de har opphav i straffbare handlinger. Hvis lovbryteren har anskaffet formuesgoder ved handlinger som objektivt sett var straffbare, hindrer det ikke inndragning at han var utilregnelig eller på annen måte ikke oppfylte lovens skyldkrav da handlingene ble utført.²⁹ Det fremgår imidlertid av forarbeidene at adgangen til å idømme utvidet inndragning i slike tilfeller, ikke «bør» benyttes.³⁰ Dersom det forelå en straffrihetsgrunn, skal bruk av inndragningshjemmelen etter forarbeidene være «utelukket».³¹ Dette er ikke nærmere begrunnet i forarbeidene, som også er tause om situasjonen der noen for eksempel har

---

²⁷ HR-2004-1147-A avsnitt 21.

²⁸ Se bl.a. LA-2017-31740, LB-2003-1851 og LG-2006-9178.

²⁹ Ot.prp. nr. 8 (1998–1999) s. 70.

³⁰ Ibid.

³¹ Ibid.

anskaffet formuesgoder på en måte som objektivt var ulovlig, men likevel i tråd med den alminnelige rettsstridsreservasjonen. Den korte omtalen på dette punktet skyldes nok at bestemmelsen primært er tiltenkt anvendt på personer som innehar en «kriminell livsstil».

Vilkåret innebærer at et formuesgode ikke er anskaffet på «lovlig måte» dersom det er kjøpt inn med ulovlig opptjente midler. En eiendom er altså ikke ervervet på «lovlig måte» om pengene som ble brukt til å finansiere den, stammer fra et bankran. Dersom vedkommende derimot kan sannsynliggjøre at formuen delvis stammer fra lovlige midler, kan kun en forholdsmessig andel inndras. Det avgjørende i denne sammenheng er om de lovlige opptjente midlene overstiger det forbruk lovbyteren har hatt i den aktuelle perioden. Dette hindrer at lovbyteren for eksempel kan ordne det slik at han bruker alle sine lovlige opptjente midler til anskaffelse av formuesgoder, samtidig som de ulovlige opptjente midlene går til forbruk.³²

2.4.3 Beviskrav: Alminnelig sannsynlighetsovervekt

En naturlig ordlydsforståelse av «sannsynliggjør» tilsier at det må foreligge sannsynlighetsovervekt for at lovbyterens formue er ervervet med lovlige midler. Med tall kan dette formuleres som at beviskravet er 51 %.³³ Inndragingsutvalget foreslo at hovedregelen skulle være et krav om sannsynlighetsovervekt, men at dette kunne lempes der omstendigheter gjorde det vanskelig for lovbyteren å sannsynliggjøre lovlig erverv. De foreslo at for eksempel der en gjenstand var anskaffet i utlandet for lang tid tilbake, burde det være tilstrekkelig bevisføring å gi en «akseptabel forklaring eller dokumentasjon for lovlig erverv».³⁴ Dette ble imidlertid ikke fulgt opp av departementet, som vedtok at kravet om sannsynlighetsovervekt alltid skal gjelde. For å bøte på at det kan synes urimelig i de tilfeller erverv er svært vanskelig å dokumentere, presiserer departementet at «urimelige resultater i enkelttilfeller kan unngås ved at domstolen helt eller delvis unnlater å inndra formuesgoder.»³⁵

---

³² Se bl.a. HR-2012-1689-A avsnitt 23-27.

³³ Mats Jonatan Stenmark Iversen, «Beviskravsregelen i straffeloven § 34a andre ledd», *Tidsskrift for strafferett*, 04/2008 s. 379–411 (s. 386).

³⁴ NOU 1996:21 s. 107.

³⁵ Ot.prp. nr. 8 (1998–1999) s. 35.

2.5 Hva kan inndras?

Det fremgår av § 68(2) at alle «formuesgoder» som «tilhører» lovbyteren, kan inndras. Som eksempler nevner forarbeidene fast eiendom, løsøre, rettigheter og penger.³⁶ Videre kan også midler som er beslagsfrie etter dekningsloven § 2-2 inndras. Hvorvidt beslagsfrie gjenstander skal inndras, bør imidlertid undergis en «konkret rimelighetsvurdering».³⁷ Videre har påtalemyndigheten bevisbyrden for at formuesgoder reelt tilhører lovbyteren med et krav om alminnelig sannsynlighetsovervekt.³⁸

Ved utvidet inndragning er utgangspunktet at selve gjenstandene inndras, ettersom det presumeres at det er disse som er ulovlig ervervet. Etter § 68(2) annet punktum gis det imidlertid en alternativ adgang til å inndra *verdien* av gjenstandene. Det kan for eksempel være aktuelt å foreta verdiinndragning av en boligeiendom, ettersom det vil kunne ramme lovbyteren og dens familie urimelig hardt om denne inndras. Verdiinndragning kan også være hensiktsmessig dersom en gjenstand er delvis ervervet ved lovlige midler, ettersom det ved gjenstandsinnndragning av en slik gjenstand vil oppstå et sameie mellom lovbyteren og staten, som eventuelt må kreves oppløst med hjemmel i sameieloven § 15.

I utgangspunktet er inndragningskravet begrenset til de formuesgoder som tilhører lovbyteren på domstidspunktet. Det er imidlertid en kjensgjerning at vinningskriminelle gjerne overdrar utbytte fra straffbare handlinger til sine nærmeste, for å begrense et eventuelt inndragningsansvar. For å effektivisere regelen om utvidet inndragning overfor lovbyteren, er det derfor inntatt en regel i bestemmelsens tredje ledd som presumerer at også dens ektefelles formue er ulovlig ervervet:

Ved utvidet inndragning overfor lovbyteren kan også verdien av alle formuesgoder som tilhører lovbyterens nåværende eller tidligere ektefelle, inndras hvis ikke

- a) de er ervervet før ekteskapet ble inngått eller etter at ekteskapet ble oppløst*
- b) de er ervervet minst 5 år før den straffbare handlingen som gir grunnlag for utvidet inndragning*
- c) lovbyteren sannsynliggjør at formuesgodene er ervervet på annen måte enn ved straffbare handlinger som lovbyteren selv har begått.*

Som det følger av tredje ledd, er inndragning begrenset til verdien av gjenstander som er

---

³⁶ Ot.prp. nr. 8 (1998–1999) s. 69.

³⁷ Ibid.

³⁸ HR-2014-1147-A avsnitt 25.

ervert mens ekteskapet bestod, i tillegg til at de ikke kan være ervert mer enn 5 år før handlingen som utløste utvidet inndragning, ble begått. Dersom det råder usikkerhet om når gjenstanden er anskaffet, er det lovbyteren som har bevisbyrden for når dette har skjedd.³⁹ Etter bokstav c er det tilstrekkelig at lovbyteren sannsynliggjør at det ikke er han selv som har ervert formuesgodene på ulovlig vis. Det stilles ikke krav om at han for eksempel må sannsynliggjøre fra hvem eller hvordan gjenstandene er ervert. Bestemmelsen gjelder tilsvarende for samboere, jf. fjerde ledd.

Som det fremgår av «kan også *verdien* (...) inndras» (min kursivering), er bestemmelsen utelukkende en *beregningsregel* vedørende lovbyterens ansvar, og regulerer ikke inndragning overfor ektefellen personlig. Et inndragningskrav rettet direkte mot ektefellen må eventuelt hjemles i straffeloven § 72(2), som regulerer inndragning overfor tredjepersoner.

---

³⁹ Ot.prp. nr. 8 (1998–1999) s. 71.

3 Grunnloven § 96(2) og EMK artikkel 6 nr. 2 – uskyldspresumsjonen

3.1 Introduksjon av uskyldspresumsjonen

At “enhver skal anses uskyldig inntil det motsatte er bevist”, anses som et grunnleggende og universelt rettsstatsprinsipp for straffesaker. Uskyldspresumsjonen skal sikre at så få uskyldige som mulig blir uriktig dømt, sett i lys av hva som er praktisk mulig og hensiktsmessig. For å oppnå dette målet, stiller uskyldspresumsjonen krav til at påtalemyndigheten både skal ha bevisbyrden og et strengt beviskrav i straffesaker, som innebærer at straffbarhetsvilkårene må være bevist utover enhver rimelig tvil.⁴⁰ Videre begrenser uskyldspresumsjonen lovgivers adgang til å vedta lover som inneholder skyldpresumsjoner.⁴¹ Endelig legger uskyldspresumsjonen også begrensninger med hensyn til omtale av straffesaker før endelig straffedom foreligger og etter at tiltalte er frifunnet.⁴² Slik straffeloven § 68 er utformet i dag, kan bestemmelsen potensielt være problematisk i alle disse henseendene.⁴³

3.2 Forholdet mellom uskyldspresumsjonen i Grunnloven og EMK

Uskyldspresumsjonen er vernet i Grunnloven § 96(2) og EMK artikkel 6 nr. 2. Til tross for at de to rettighetsbestemmelsene er svært likt utformet, er det ikke sikkert at de gir individet den samme graden av beskyttelse. Ettersom et sentralt mål med avhandlingen er å avklare om utvidet inndragning er i strid med disse overordnede rettsnormene, er det naturlig å begynne denne prosessen med å utlede forholdet mellom Grunnloven § 96(2) og EMK artikkel 6 nr. 2. Dersom det konkluderes med at den ene normen gir et mer omfattende vern enn den andre, må straffeloven § 68 i prinsippet vurderes opp mot begge to.

---

⁴⁰ *Barberá, Messegué og Jabardo mot Spania* (dom 6. desember 1988, 10590/83) avsnitt 77.

⁴¹ *Salabiaku mot Frankrike* (dom 7. oktober 1988, 10519/83) avsnitt 28.

⁴² *Allen mot Storbritannia* (dom 12. juli 2013, 25424/09) oppsummerer rettstilstanden i avsnitt 98.

⁴³ EMK artikkel 6 nr. 2 er også ansett for å verne mot selvinkriminering. *Telfner mot Østerrike* (dom 20. mars 2001, 33501/96) avsnitt 16. Dette aspektet aktualiseres ikke i nevneverdig grad ved utvidet inndragning.

3.3 Kommer Grunnloven § 96(2) til anvendelse ved utvidet inndragning?

I HR-2015-1757-A var spørsmålet om beslutning om overføring til fengsel med høyere sikkerhetsnivå krenket uskyldspresumsjonen, jf. Grunnloven § 96(2) og EMK artikkel 6 nr. 2. For å besvare dette spørsmålet, måtte det i første rekke klarlegges om overføring til et fengsel med høyere sikkerhetsnivå var å anse som en reaksjon på en “criminal charge”, jf. EMK artikkel 6 nr. 2 og “straff” etter Grunnloven § 96(2). Etter å ha konkludert med at overføringen ikke utgjorde en “charge” etter EMK, var spørsmålet om Grunnloven § 96(2) kom til anvendelse. Etter en lengre drøftelse basert på blant annet sammenheng i forarbeidene og juridisk teori, konkluderte Høyesterett enstemmig med at uskyldspresumsjonen etter Grunnloven § 96(2), kun kommer til anvendelse dersom det foreligger straff etter det formelle, internrettslige begrepet.⁴⁴ Dette anses som sikker rett i dag.⁴⁵ Ettersom utvidet inndragning ikke regnes som straff i norsk rett etter straffeloven §§ 29 og 30, kommer uskyldspresumsjonen ikke til anvendelse, jf. Grunnloven § 96(2).

3.4 Kommer EMK artikkel 6 nr. 2 til anvendelse ved utvidet inndragning?

Det fremgår av EMK artikkel 6 nr. 2 at «[e]veryone *charged* with a criminal offence shall be presumed innocent until proved guilty according to law” (min kursivering).⁴⁶ For at uskyldspresumsjonen skal komme til anvendelse etter EMK artikkel 6 nr. 2, må det altså foreligge straff etter EMK artikkel 6 nr. 1. I det følgende vil det vurderes om utvidet inndragning anses som straff etter EMK artikkel 6 nr. 2.

Det er på det rene at inndragning formelt ikke regnes som straff i norsk rett, jf. straffeloven §§ 29 og 30. Hvordan sanksjoner klassifiseres i nasjonal rett, er imidlertid ikke avgjørende ettersom EMD tolker konvensjonsbegrepene autonomt. Dette sikrer at konvensjonsstater ikke kan omgå konvensjonens bestemmelser ved formelt å klassifisere straffesanksjoner som for eksempel administrative sanksjoner. For å vurdere om utvidet inndragning skal anses som en

---

⁴⁴ HR-2015-1757-A avsnitt 66-76.

⁴⁵ Det fremgår av Prop.62 L (2015–2016) s. 28 at «departementet legger [dommens] forståelse til grunn».

⁴⁶ «Criminal charge» er i menneskerettighetsloven vedlegg 2 artikkel 6 nr. 1 oversatt til «straffesiktelse». For å sikre best mulig flyt, vil avhandlingen i hovedsak benytte de norske ordene «straffesiktelse» og «straff». I de tilfeller hvor dette kan skape forvirring i forbindelse med at EMD benytter flere begreper for å beskrive straff, vil de engelske ordene bli benyttet.

reaksjon på en «criminal charge», må det altså ses hen til hvordan EMD selv har tolket dette begrepet. Etter EMD-praksis er det klart at «criminal charge» i EMK artikkel 6 nr. 2 har samme rekkevidde som «penalty» i forbudet mot tilbakevirkende lovgivning i EMK artikkel 7 og «punished» i forbudet mot gjentatt straffeforfølgning i EMK 7. tilleggsprotokoll artikkel 4.⁴⁷

Etter sikker og langvarig EMD-praksis er det klart at de såkalte Engel-kriteriene er avgjørende for hva som anses som straff etter konvensjonen.⁴⁸ Engel-kriteriene oppstiller tre vilkår for når en straffesiktelse foreligger: klassifisering etter nasjonal rett, normens karakter og sanksjonens innhold og alvor. Vilkårene er i utgangspunktet alternative i den forstand at det som regel foreligger en straffesiktelse om minst ett av dem er oppfylt, men også en kumulativ effekt kan være tilstrekkelig.⁴⁹ Utvidet inndragning er som nevnt ikke klassifisert som straff i norsk rett. Det første alternative Engel-kriteriet er dermed ikke oppfylt. I det følgende vil det bli foretatt en drøftelse av det andre alternative Engel-kriteriet.

Det andre Engel-kriteriet knytter seg til *normens* karakter. Vurderingstemaet knytter seg til hvorvidt handlingsnormen som utløser sanksjonen, inneholder tilstrekkelige strafferettslige karakteristika til reelt sett å anses for å være strafferettslig, jf. EMK artikkel 6 nr. 2. På den ene siden er illeggelse av utvidet inndragning betinget av at domstolen utøver sitt fakultative “kan-skjønn”, selv om alle inngangsvilkårene er oppfylt. Dette er svært atypisk for straffesanksjoner, men nokså typisk for forvaltningsmessige sanksjoner som er underlagt fritt forvaltningskjønn. Samlet sett fremstår det likevel klart at kriteriet er oppfylt. For det første retter utvidet inndragning seg mot personer som er blitt funnet skyldig i minst én straffbar handling.⁵⁰ For det andre krever illeggelse av utvidet inndragning at lovbrøteren har utvist subjektiv skyld.⁵¹ For det tredje vil også forsøk på eller medvirkning til straffbar handling

---

⁴⁷ I bl.a. *Mjelde mot Norge* (avvisningsavgjørelse 1. februar 2007, 11143/04) benyttet EMD i tillegg til Engel-kriteriene «a wider range of criteria» ved vurderingen av om illeggelse av konkursskarantene medførte at tiltalte ble «punished», jf. EMK Protokoll 7 artikkel 4. I lys av storkammersaken *Zolotukhin mot Russland* (dom 10. februar 2009, 14939/03) må det i dag synes avklart at vilkårene i EMK artikkel 6 nr. 2, EMK artikkel 7 og 7. tilleggsprotokoll artikkel 4 skal forstås på samme måte.

⁴⁸ Kriteriene utviklet i *Engel mfl. mot Nederland* (dom 8. juni 1976, 5100/71 mfl.) er bl.a. fulgt opp i *Öztürk mot Tyskland* (dom 21. februar 1984, 8544/79) og *Kadubec mot Slovakia* (dom 2. september 1998, 27061/95).

⁴⁹ *Lauko mot Slovakia* (dom 2. september 1998, 26138/95) avsnitt 57.

⁵⁰ Se bl.a. *Malige mot Frankrike* (dom 23. september 1998, 27812/95), hvor reduksjon av tildelte prikker skjedde automatisk for sjåførere som hadde begått visse straffbare handlinger.

⁵¹ Se bl.a. *Ezeh og Connors mot Storbritannia* (dom 9. oktober 2003, 39665/98; 40086/98) avsnitt 105.

kunne utløse utvidet inndragning.⁵² For det fjerde er ikke utvidet inndragning begrenset til utbytte i den aktuelle saken.⁵³

Det tredje alternative Engel-kriteriet knytter seg til *sanksjonens* innhold og alvor. For helhetens skyld, kunne det ha ligget en viss egenverdi i å drøfte det tredje Engel-kriteriet. Sett i lys av EMDs vurdering av liknende inndragningsregimer, anses det likevel ikke som nødvendig.

I *Welch* ble en bestemmelse om utvidet inndragning inntatt i Drug Trafficking Act av 1986 ansett for å utgjøre en "penalty" etter EMK artikkel 7. EMD la stor vekt på at inndragningsbestemmelsen ikke var begrenset til utbytte i den aktuelle saken, i tillegg til at skyldgraden var et sentralt element når dommeren skulle beregne selve inndragningsbeløpet. EMD la begrenset vekt på statens anførsel om at bestemmelsen utelukkende skulle ivareta hensynet til reparasjon og prevensjon. I tillegg til at reparasjon og prevensjon er sentrale hensyn for straff, ble det lagt til grunn at en så vidtrekkende bestemmelse også må anses for å ivareta andre pønale formål.⁵⁴

Motsatt ble konklusjonen i *Dassa* hvor inndragningsbestemmelsen ikke var ansett for å utgjøre straff etter EMK artikkel 7. EMD vektla i hovedsak at inndragningsbeløpet var begrenset til berikelsen i den konkrete saken, i tillegg til at graden av skyld var et irrelevant aspekt ved utmålingen.⁵⁵

I likhet med den norske bestemmelsen, åpnet bestemmelsen i *Welch* for inndragning av formuesgoder som ikke hadde noen tilknytning til det aktuelle narkotikalovbruddet, med mindre lovbrøyteren kunne sannsynliggjøre at de var lovlig ervervet. På ett punkt var den engelske bestemmelsen mer vidtgående, ved at manglende betaling kunne resultere i fengselsstraff. På den annen side inneholder ikke den norske bestemmelsen noen tidsbegrensning, mens inndragning etter den engelske bestemmelsen er begrenset til verdien av formuesgoder lovbrøyteren har hatt i sin besittelse de siste 6 år. Videre blir utvidet inndragning etter straffeloven § 68 registrert i reaksjonsregisteret, mens det etter engelsk rett ikke foretas noen tilsvarende registrering.⁵⁶ Samlet sett fremstår det nokså klart at straffeloven

---

⁵² Jon Petter Rui Johansen, «Det materielle straffebegrepet i Den europeiske menneskerettighetskonvensjon», *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 03/2005 (s. 294-369) s. 343.

⁵³ *Welch mot Storbritannia* (dom 9. februar 1995, 17440/90) avsnitt 33.

⁵⁴ *Welch* avsnitt 33-35.

⁵⁵ *Dassa mfl. mot Liechtenstein* (avvisningsavgjørelse 10. juli 2007, 696/05) avsnitt 76.

⁵⁶ Opprinnelig ble inndragning ikke registrert i strafferegisteret, jf. strafferegistreringsloven (LOV-1971-06-11-52) § 1. I dag skal inndragning registreres i reaksjonsregisteret, jf. politiregisterforskriften § 44-4(1) nr. 13.

§ 68 er så lik den bestemmelsen som var oppe i *Welch*, at også den må anses som straff etter EMK. Dette ble også lagt til grunn i forarbeidene til 1902-lovens § 34a, som etter en lengre drøftelse konkluderte med at det er “nærliggende å anta” at bestemmelsen er straff etter EMK artikkel 6 nr. 2.⁵⁷

Til tross for at straffebegrepet i EMK i utgangspunktet er sammenfallende i de ulike bestemmelsene, fremgår det imidlertid av rettspraksis at uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6 nr. 2 på ett punkt har en snevrere rekkevidde enn EMK artikkel 7 og EMK artikkel 6 nr. 1.

Den sentrale dommen er *Phillips*.⁵⁸ *Phillips* ble først idømt 9 års fengsel for innføring av narkotika. Om lag et halvt år senere ble han i medhold av Drug Trafficking Act av 1994 dømt til å betale et større inndragningsbeløp, med en subsidiær fengselsstraff på 2 år. De relevante bestemmelsene representerte en bortimot fullstendig videreføring av 1986-lovverket anvendt i *Welch*.⁵⁹

Et av spørsmålene i saken var om inndragningsbestemmelsen krenket uskyldspresumsjonen, jf. EMK artikkel 6 nr. 2. Etersom EMD i *Welch* hadde konkludert med at en nær identisk bestemmelse var straff etter EMK artikkel 7, virket det klart at EMK artikkel 6 nr. 2 måtte komme til anvendelse i *Phillips*. Dette var imidlertid ikke tilfellet. EMD begynner drøftelsen med å fastslå at fastsettelse og beregning av inndragning ikke angår “conviction or acquittal of the applicant for any other drug-related offence”, men heller må anses for å være “analogous to the determination by a court of the amount of a fine or the length of imprisonment to be imposed on a properly convicted offender”.⁶⁰

EMD fremhevet altså at inndragning i utgangspunktet ikke aktualiserer uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6 nr. 2, ettersom inndragning kun anses for å være en del av reaksjonsfastsettelsen. Videre fulgte de opp med at “[o]nce an accused has properly been proved guilty of that offence, Article 6 § 2 can have no application in relation to allegations made about the accused’s character and conduct as part of the sentencing process, unless such accusations are of such a nature and degree as to amount to the bringing of a new “charge””.⁶¹

---

⁵⁷ Ot.prp. nr. 8 (1998–1999) s. 33.

⁵⁸ *Phillips mot Storbritannia* (dom 5. juli 2001, 41087/98).

⁵⁹ I *Phillips* avsnitt 23 blir 1994-bestemmelsene referert til å være «broadly similar» med de som var inntatt i 1986-lovverket.

⁶⁰ *Phillips* avsnitt 34.

⁶¹ *Phillips* avsnitt 35.

Utvidet inndragning etter den engelske bestemmelsen var ikke ansett for å utgjøre en ny “charge”, og uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6 nr. 2 kom derfor ikke til anvendelse.

I straffeloven § 68 knytter bevisstemaet seg til hvorvidt lovbrysteren har tjent formuen sin på lovlig vis. Det er altså ikke noe krav om at dommeren må konstatere *straffeskyld* for andre forhold enn de(t) som er oppe i den konkrete saken. Dette synspunktet styrkes ytterligere av at det som nevnt i punkt 2.4.2 ikke er noe krav om at alle vilkårene for straff foreligger ved utføringen av den uidentifiserte kriminaliteten. Det legges dermed til grunn at utvidet inndragning ikke “amount[s] to the bringing of a new charge”.⁶²

Synspunktet i *Phillips* om at EMK artikkel 6 nr. 2 som utgangspunkt ikke kommer til anvendelse ved reaksjonsfastsettelsen, har vært gjenstand for omfattende kritikk i internasjonal teori.⁶³ Selv om EMD enstemmig konkluderte med at EMK artikkel 6. nr. 2 ikke var krenket, mente mindretallet på to dommere at konvensjonsartikkelen kom til anvendelse. Vurderingstemaet er imidlertid fulgt opp i en rekke avgjørelser, og gir utvilsomt uttrykk for gjeldende rett i dag.⁶⁴

Mye tyder imidlertid på at spørsmålet om hvorvidt EMK artikkel 6 nr. 2 kommer til anvendelse ved utvidet inndragning, i hovedsak er av akademisk interesse.⁶⁵ Det fremgår

---

⁶² I lys av *Geerings* (dom 1. mars 2007, 30810/03) kan det tenkes mer eller mindre ekstreme tilfeller der også den norske bestemmelsen aktualiserer eksistensen av en ny «charge». Det anses imidlertid ikke hensiktsmessig å gå nærmere inn på slike eksempler her ettersom uskyldspresumsjonen uansett gjelder i relasjon til EMK artikkel 6 nr. 1.

⁶³ Se bl.a. Andrew Ashworth, «Commentary to *Phillips v United Kingdom*», *Criminal Law Review*, 2001 s. 818-819 og Stefan Trechsel, *Human Rights in Criminal Proceedings*, 2004 s. 34-35. Sistnevnte argumenterer for at EMK artikkel 6 nr. 2 ikke bare skulle ha kommet til anvendelse, men også at rettigheten var krenket i den aktuelle saken.

⁶⁴ Vurderingstemaet er bl.a. blitt fulgt opp i *Grayson og Barnham mot Storbritannia* (dom 23. september 2008, 19955/05 og 15085/06), *Van Offeren mot Nederland* (avvisningsavgjørelse 5. juli 2005, 19581/04) og *Geerings*.

⁶⁵ I HR-2014-1147-A var spørsmålet om utvidet inndragning var i strid med uskyldspresumsjonen, jf. EMK artikkel 6 nr. 2. I sin vurdering på tre setninger henviser Høyesterett til Rt.2002 s. 1271, hvor inndragning av gjenstand brukt ved straffbar handling var å anse som straff etter EMK artikkel 6 nr. 1. Etter en slags «fra det mer til det mindre»-slutning, konkluderer de deretter med at utvidet inndragning må anses som straff etter EMK art. 6 nr. 2 (avsnitt 38). Dommen bærer tydelig preg av at Høyesterett ikke har forstått rekkevidden av *Phillips*. Basert på bl.a. *Welch*, ble det i Ot.prp. nr. 8 (1998–99) s. 34, som er skrevet før *Phillips* ble avsagt, konkludert med at det er «nærliggende å anta» at utvidet inndragning er straff etter EMK artikkel 6 nr. 2. Da bestemmelsen skulle bli videreført i 2005-lovens § 68, ble det på ny vurdert i forarbeidene om utvidet inndragning er straff etter EMK artikkel 6 nr. 2. Departementet (Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) s. 346) uttaler i den forbindelse at standpunktet inntatt i de tidligere forarbeidene om at utvidet inndragning er straff etter EMK artikkel 6 nr. 2, er «styrke[t]» av senere «avgjørelser». Det er usikkert om bruken av flertall skyldes en språklig unøyaktighet, eller om departementet mente at også andre avgjørelser støttet dette standpunktet. Ved presiseringen av slike «avgjørelser» nevnes kun *Phillips*. Dersom forarbeidene kun mente å henvise til *Phillips*, må uttalelsen bero på en ren glipp – i *Phillips* konkluderer jo nettopp EMD med at en lignende bestemmelse i engelsk rett ikke utløste

nemlig av *Phillips* at uskyldspresumsjonen, i tillegg til å være nevnt eksplisitt i EMK artikkel 6 nr. 2, også utgjør en sentral del av retten til “fair trial” i EMK artikkel 6 nr. 1, som gjelder under hele rettssaken.⁶⁶ EMD konkluderte med at skyldpresumsjonen i *Phillips* ikke innebar en krenkelse av retten til «fair trial», jf. EMK artikkel 6 nr. 1. Det interessante er imidlertid at EMD brukte de samme vurderingskriteriene i drøftelsen av “fair trial”, som den har brukt i saker hvor spørsmålet har vært om en skyldpresumsjon har vært i strid med EMK artikkel 6 nr. 2.⁶⁷

Også i *Radio France* var spørsmålet om en skyldpresumsjon var i strid med EMK artikkel 6 nr. 1 og nr. 2. EMD fremholdt her at det ikke var nødvendig å foreta en selvstendig drøftelse av artikkel 6 nr. 1 ettersom denne vurderingen «overlaps» med den domstolen foretar etter EMK artikkel 6 nr. 2.⁶⁸ Dette er interessant for vårt tilfelle ettersom det tilsier at prøvingsintensiteten av skyldpresumsjoner er den samme etter artikkel 6 nr. 1 og 2. Dette kan likevel ikke tas på ordet i alle sammenhenger. Dersom klageren i *Radio France* for eksempel hadde anført at dommen ikke var avsagt «innen rimelig tid» eller av en inhabil dommer, er det klart at EMD hadde foretatt en selvstendig vurdering av EMK artikkel 6 nr. 1. Dersom saken derimot utelukkende gjelder grensen for skyldpresumsjoner uten innslag av spesifikke «artikkel 6 nr. 1»-elementer, virker det nokså klart i lys av *Phillips* og *Radio France* at en slik vurdering vil være den samme etter artikkel 6 nr. 1 og nr. 2. Dette har også støtte i logiske resonnementer, ettersom legaliteten av skyldpresumsjoner i stor grad beror på tiltaltes mulighet til å effektivt forsvare seg, som er et av kjerneelementene i «fairness»-vurderingen.⁶⁹

---

vernet etter uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6 nr. 2. I alle tilfelle er det usikkert hvilke andre avgjørelser departementet eventuelt skal ha siktet til, ettersom *Phillips* som nevnt er fulgt opp i flere dommer.

⁶⁶ *Phillips* avsnitt 40.

⁶⁷ I vurderingen av om EMK artikkel 6 nr. 1 var krenket, anvendte EMD den såkalte «*Salabiaku*-testen» (avsnitt 40-47).

⁶⁸ *Radio France mot Frankrike* (dom 30. mars 2004, 53984/00) avsnitt 24.

⁶⁹ Også dommer som gjelder andre sider av uskyldspresumsjonen, kan tilsi at vernet etter EMK art. 6 nr. 1 og nr. 2 er identisk eller i det minste svært likt. I *Heaney og McGuinness mot Irland* (dom 21. desember 2000, 34720/97) kom domstolen til at EMK art. 6 nr. 1 var krenket på grunnlag av vernet mot selvinkriminering. I én setning tilføyde den at også EMK art. 6 nr. 2 var krenket, som om dette var en helt naturlig følge av at nr. 1 var krenket (avsnitt 59). I *Averill mot Storbritannia* (dom 20. juni 2000, 36408/97) ble det uttalt at «[h]aving found that [artikkel 6 nr. 1] has not been breached, the Court considers for the same reasons that there has been no violation of Article 6(2).”

3.5 Er utvidet inndragning i strid med EMK artikkel 6 nr. 1?

Som det er gjort rede for i den foregående drøftelsen, vil utvidet inndragning drøftes opp mot «fairness»-kravet i EMK artikkel 6 nr. 1. Selv om EMD-praksis i relasjon til bruken av skyldpresumsjoner i hovedsak knytter seg til EMK artikkel 6 nr. 2, vil det som nevnt forutsettes at terskelen for krenkelse er den samme etter EMK artikkel 6 nr. 1, jf. *Phillips* og *Radio France*. Av pedagogiske grunner vil det derfor innledningsvis bli vist til ordlyden i EMK artikkel 6 nr. 2.

Det fremgår av EMK artikkel 6 nr. 2 at «[e]veryone charged with a criminal offence shall be presumed innocent until proved guilty according to law». Ordlyden sier her ikke mer enn at tiltalte skal anses uskyldig inntil skyld er bevist etter loven. Dette tilsier isolert sett at konvensjonsstatene står fritt til å regulere hvilke vilkår som må være oppfylt etter loven, for at tiltalte kan straffes. Etter ordlyden er det altså ingen forbud mot å dømme noen ved bruk av en skyldpresumsjon, så lenge skyldpresumsjonen har basis i nasjonal lovgivning. Det fremgår imidlertid av EMD-praksis at en slik tolkning i praksis ville ha flyttet bevisbedømmelsen fra domstolen og over til lovgiver, og på den måten ha gjort uskyldpresumsjonen illusorisk.⁷⁰ Basert på dette resonnementet, har EMD utviklet en doktrine som innebærer at idømmelse av straff basert på bruk av skyldpresumsjoner, kun tillates innenfor gitte grenser.

Den sentrale dommen er *Salabiaku*, som omhandler en person dømt for smugling av cannabis. Etter den franske tolloven var det tilstrekkelig for domfellelse å konstatere at en person hadde vært i besittelse av ulovlig gods, hvor vedkommendes eneste praktiske mulighet for å tilbakevise presumsjonen innebar å påvise force majeure i form av at det for eksempel forelå «absolute impossibility of knowing the contents of a package».⁷¹ Spørsmålet var om denne skyldpresumsjonen krenket uskyldpresumsjonen, jf. EMK artikkel 6 nr. 2 og 1.

EMD begynte drøftelsen med å fastslå at presumsjoner om faktum og juss eksisterer i alle rettssystemer, og at uskyldpresumsjonen ikke stenger for dette på generelt grunnlag. De fremhevet likevel at de ikke tar lett på skyldpresumsjoner, og at bruken av dem forutsetter at de er gitt «within reasonable limits which take into account the importance of what is at stake and maintain the rights of the defence».⁷² EMD fant at skyldpresumsjonen var gitt innenfor akseptable rammer i denne saken. Det ble særlig vektlagt at den franske domstolen i tråd med

---

⁷⁰ *Salabiaku mot Frankrike* (dom 7. oktober 1988, 10519/83) avsnitt 28.

⁷¹ *Salabiaku* avsnitt 19.

⁷² *Salabiaku* avsnitt 28.

gjeldende rettspraksis foretok en selvstendig vurdering av bevisene i saken, selv om den etter tollovens ordlyd i prinsippet kunne anvendt presumsjonen direkte uten noen forutgående bevisvurdering.⁷³

Etter *Salabiaku* har ulike former for skyldpresumsjoner vært oppe i en rekke saker for EMD.⁷⁴ Praksis viser at EMD er relativt tilbaketrukkne med å konkludere med at en skyldpresumsjon er i strid med uskyldspresumsjonen dersom tiltalte har hatt en reell mulighet til å tilbakevise presumsjonen gjennom bevisføring.

I *Klouvi* hadde klageren anmeldt arbeidsgiveren sin for voldtekt, men anmeldelsen ble ikke fulgt opp av den etterforskende dommeren («juge d’instruction») som følge av manglende bevis.⁷⁵ Da det senere ble reist sak mot kvinnen for «malicious prosecution», ble det i henhold til fransk lov lagt til grunn at anklager som er blitt avvist som følge av manglende bevis, skal presumeres å være usanne i en etterfølgende injuriersak. I injuriersaken ble det ikke foretatt noen ny vurdering av bevisene som var fremlagt for «juge d’instruction». Som et resultat av dette hadde ikke klageren noen mulighet til å fremlegge bevis, hvilket medførte at domstolens eneste praktiske alternativ var å anvende presumsjonen. Dommen er per i dag det eneste eksemplet på at uskyldspresumsjonen har vært krenket som følge av at den såkalte «Salabiaku-testen» ikke har vært bestått, jf. EMK artikkel 6 nr. 1 og nr. 2.⁷⁶

I det følgende må det altså vurderes om skyldpresumsjonen i straffeloven § 68 er i tråd med den såkalte «Salabiaku-testen». Det nokså vage vurderingstemaet i *Salabiaku* er blitt noe presisert i *Janosevic*, hvor det fremheves at «the means employed have to be reasonably proportionate to the legitimate aim sought to be achieved».⁷⁷ Uttalelsen gir anvisning på en proporsjonalitetsvurdering, hvor spørsmålet er om samfunnsgevinsten som oppnås ved bruk av skyldpresumsjonen, er proporsjonal med det innhugget skyldpresumsjonen gjør i individets

---

⁷³ *Salabiaku* avsnitt 30.

⁷⁴ Se bl.a. *Janosevic mot Sverige* (dom 23. juli 2002, 34619/97), *Radio France mot Frankrike* (dom 30. mars 2004, 53984/00), *Bates mot Storbritannia* (avvisningsavgjørelse 16. januar 1996, 26280/95) og *Nicoleta Gheorghe mot Romania* (avvisningsavgjørelse 3. april 2012, 23470/05).

⁷⁵ *Klouvi mot Frankrike* (dom 30. juni 2011, 30754/03).

⁷⁶ Dette baserer seg på søk i databasen HUDOC (<https://hudoc.echr.coe.int>) foretatt 14. november 2017. Av de 112 sakene hvor *Salabiaku* er sitert, ble det kun i *Klouvi* konkludert med at en skyldpresumsjon ikke besto proporsjonalitetstesten. Heller ikke søk på bl.a. «within reasonable limits which take into account (...)» eller lignende omformuleringer i EMD-praksis utkommet etter *Salabiaku*, ga flere relevante treff. Dette må ikke forveksles med dommer der andre aspekter av uskyldspresumsjonen ble ansett for å ha vært krenket.

⁷⁷ *Janosevic* avsnitt 101.

rettssikkerhet. Dette inkluderer en vurdering av om presumsjonen går lengre enn det som er nødvendig for å ivareta det legitime formålet som søkes oppnådd.

Ved vurderingen av hvilket formål som søkes oppnådd ved bruk av skyldpresumsjonen i § 68, er det nødvendig å se hen til de lovgrunnene og formålene som fremgår av bestemmelsens historikk. Overordnet sett skal utvidet inndragning bidra til å oppfylle et kriminalpolitisk siktemål om at kriminalitet ikke skal lønne seg. Mer konkret tar utvidet inndragning sikte på å inndra uforklarlige formuer, som personer med en kriminell livsstil har opparbeidet seg på ulovlig vis.⁷⁸ Dette oppfylder utvilsomt kravet til et «legitimate aim».⁷⁹

Ved vurderingen av om det er proporsjonalt å oppstille en skyldpresumsjon for å inndra formuen til personer med en kriminell livsstil, må det først vurderes hvilke andre alternativer som forelå. Et naturlig utgangspunkt er at påtalemyndigheten etter det strafferettslige beviskravet måtte bevise hvilke ulovlige forhold formuesgodene stammet fra, eller i det minste at de stammet fra et eller annet ulovlig forhold. I norsk rett gjelder imidlertid ikke dette utgangspunktet uforbeholdent ved forhold tilknyttet reaksjonsfastsettelsen. For eksempel hva gjelder ordinær inndragning av utbytte, trekker rettskildene i retning av at omfanget skal fastslås ut fra det som fremstår som mest sannsynlig.⁸⁰ For enkelthetens skyld legges det derfor til grunn at om straffeloven § 68 ikke oppstilte en skyldpresumsjon med omvendt bevisbyrde, ville påtalemyndigheten hatt bevisbyrden med et krav om alminnelig sannsynlighetsovervekt. Det legges også til grunn at det ville vært tilstrekkelig for påtalemyndigheten å bevise at formuesgodene stammet fra et eller annet ulovlig forhold.⁸¹

Selv om det ikke er en eksakt vitenskap, må det legges til grunn at den omvendte bevisbyrden i straffeloven § 68 samlet sett fører til mer inndragning enn om påtalemyndigheten hadde hatt bevisbyrden. Det er imidlertid ikke gitt at økt inndragning er et ubetinget samfunnsgode. Selv om det utvilsomt er positivt å overføre midler fra den illegale økonomien og over til den norske statskassen, vil utvidet inndragning for eksempel kunne føre til at flere ressurser må brukes på etterforskning og i rettsapparatet. På den annen side kan det for eksempel igjen tenkes at en omvendt bevisbyrde vil ha en preventiv effekt, som fører til at mindre

---

⁷⁸ Ot.prp. nr. 8 (1998–1999) s. 30-31.

⁷⁹ Se f.eks. *Janosevic* avsnitt 103, hvor hensynet til å sikre en effektiv skatteinnkreving var ansett som et «legitimate aim».

⁸⁰ Se Asbjørn Strandbakken, *Uskyldspresumsjonen*, (Bergen 2003) s. 486-487 med videre henvisninger.

⁸¹ Bestemmelsen ville fortsatt ha hatt et selvstendig innhold ettersom domfellelse for heleri forutsetter at det strafferettslige beviskravet er oppfylt.

kriminalitet blir begått. Å fastslå akkurat hvilke samfunnsmessige fordeler som oppnås ved å snu bevisbyrden, innebærer en kompleks verdivurdering som i liten grad er egnet for denne oppgaven. Samlet sett kan det likevel trygt legges til grunn at omvendt bevisbyrde er et virkemiddel som er godt egnet til å realisere bestemmelsens formål om å inndra formuer som personer med en kriminell livsstil har opparbeidet seg på ulovlig vis.

Selv om bruk av skyldpresumsjon med omvendt bevisbyrde er godt egnet til å oppfylle det ovennevnte lovformålet, må virkemiddelet fortsatt oppfylle de krav til proporsjonalitet som «Salabiaku-testen» oppstiller. Konkret blir spørsmålet om fordelene som oppnås ved å oppstille en skyldpresumsjon med omvendt bevisbyrde, er proporsjonal med den økte risikoen for at individet får inndratt gjenstander som faktisk har et lovlig opphav.

Den klare hovedregelen i straffesaker er at påtalemyndigheten skal ha bevisbyrden, i tillegg til at den må bevise individets skyld utover enhver rimelig tvil. Det er imidlertid ikke sikkert at den anerkjente doktrinen om at det er bedre at ti skyldige går fri enn at én uskyldig blir dømt, gjelder ubetinget i saker tilknyttet utvidet inndragning. Under proporsjonalitetsvurderingen i *Phillips* ble det lagt vekt på at siktedes «conviction of an additional drug-trafficking offence was not at stake».⁸² Dette synspunktet gjør seg også gjeldende for straffeloven § 68. Selv om utvidet inndragning kan få alvorlige konsekvenser for lovbrøteren, risikerer han ikke fengselsstraff. Dette tilsier at man under proporsjonalitetsvurderingen i noe større grad vil måtte akseptere risikoen for uriktig domfellelse i form av at man får inndratt gjenstander som har et lovlig opphav, enn man hadde måttet akseptere risikoen for uriktig domfellelse i form av fengselsstraff.⁸³

I de fleste tilfeller fremstår det nokså enkelt å sannsynliggjøre at man har ervervet formuen sin på lovlig vis. Det mest relevante i den sammenheng er at lønnet arbeid og gevinster og arv og gaver på kr 10.000 eller mer skal fremgå av inngitte selvangivelser. Større problematikk kan oppstå i de tilfeller hvor vedkommende for eksempel ikke har oppgitt inntekter til beskatning. Vanskelighetene med å sannsynliggjøre slike erverv, er i stor grad betinget av type virksomhet som er utført. En prostituert vil for eksempel sjeldent ha mulighet til å fremlegge kvitteringer eller annen dokumentasjon, samtidig som det naturlig nok vil være vanskelig å få kunder til å fremlegge sine vitnesbyrd. Det samme vil for eksempel være tilfellet der man har

---

⁸² *Phillips* avsnitt 42.

⁸³ Se f.eks. *Bates* hvor tiltalte risikerte opp til 6 måneders fengsel hvis han ikke klarte å tilbakevise presumsjonen.

tjent penger på trav eller andre pengespill, uten å ha tatt vare på kvitteringer som dokumenterer gevinstene.

Sannsynligheten for at inndragningskravet urettmessig berører lovlige anskaffede verdier, kan potensielt være særlig høy etter straffeloven § 68(3). Særregelen innebærer at verdien av eiendeler som tilhører domfeltes tidligere eller nåværende ektefelle eller samboer, kan inndras direkte overfor domfelte, med mindre han sannsynliggjør at de er ervervet på annen måte enn ved «straffbare handlinger som lovbyteren selv har begått». Denne regelen kan utvilsomt skape problemer for lovbyteren. Dette gjelder særlig hvis han ikke lenger har noe godt forhold til sin tidligere ektefelle. Det kan for eksempel tenkes at hun er lite samarbeidsvillig med å finne frem den nødvendige dokumentasjonen som kan hjelpe lovbyteren med å oppfylle beviskravet.

Når det gjelder den konkrete proporsjonalitetsvurderingen, er det vanskelig å fastslå akkurat hvor grensen går. Dette forsterkes ytterligere av at EMD vurderer domstolsbehandlingen i den konkrete saken, og aldri *in abstracto* hvorvidt selve lovgivningen er i strid med uskyldspresumsjonen.⁸⁴ Dersom en person med flere fengselsstraffer bak seg plutselig har bygd opp en stor formue, er det nok klart at anvendelse av skyldpresumsjonen i § 68 ikke vil innebære noen krenkelse av uskyldspresumsjonen. Dette følger av den høye terskelen lagt til grunn i EMD-praksis hvor proporsjonalitetsvurderingen i stor grad knytter seg til hvorvidt tiltalte har hatt en reell mulighet til å føre bevis for sin sak.

Mer interessant blir spørsmålet der personer som ligger langt utenfor bestemmelsens kjerneområde, blir ilagt utvidet inndragning. I prinsippet åpner loven for at også 15-åringen som begår forsøk på grovt tyveri i en middels stor elektrobutikk, kan bli ilagt utvidet inndragning. Selv om bestemmelsen klart tar sikte på å ramme personer med en kriminell livsstil, viser underrettspraksis at både førstegangsforbrytere og personer som bare har begått straffbare forsøk, er blitt ilagt utvidet inndragning.⁸⁵ Selv om disse sakene i hovedsak knytter seg til mer alvorlige forbrytelser, finnes det ingen garanti mot at utvidet inndragning ikke vil bli ilagt personer som er langt utenfor den tenkte målgruppen.

---

⁸⁴ Se bl.a. *Salabiaku* avsnitt 30.

⁸⁵ Se bl.a. LA-2017-31740, LB-2003-1851 og LG-2006-9178 for utvidet inndragning ilagt overfor førstegangsforbrytere, og LB-2005-58393 for forsøk på grovt ran.

Dette er interessant på flere plan. Som nevnt oppstiller *Janosevic* et krav om at bruken av skyldpresumsjoner må være proporsjonal «to the legitimate aim sought to be achieved».⁸⁶ Lovformålet bak utvidet inndragning er å ha et effektivt virkemiddel for å inndra formuen til personer med en kriminell livsstil. Dersom en tilsynelatende profesjonell førstegangsforbryter som i tillegg har en uforklarlig formue, begår forsøk på grovt ran, synes det naturlig å anta at det er i tråd med lovens formål å ilegge denne personen et utvidet inndragningsansvar. Sett i lys av lovens formål, kan det derimot argumenteres for at det ikke lenger er proporsjonalt å ilegge 15-åringen i eksempelet over den samme sanksjonen.

Et annet relevant moment er at bestemmelsens åpning for at utvidet inndragning kan benyttes overfor både førstegangsforbrytere og på forsøkshandlinger, i liten grad er drøftet i forarbeidene. En relativt ny tendens innenfor EMD-retten kan tilsi at lovgivers vurdering av inngrep i konvensjonsrettighetene tillegges vekt når det vurderes hvorvidt det foreligger en krenkelse.⁸⁷ Dette innebærer at EMD lettere vil konstatere krenkelse i tilfeller hvor lovgiver ikke har drøftet nødvendigheten av et inngrep. Av praksis fremgår det blant annet at det skal legges vekt på hvorvidt relevante samfunnsaktører fikk uttale seg om spørsmålet, og om lovgiver drøftet forholdet til menneskerettighetene.⁸⁸ Selv om disse dommene i hovedsak knytter seg til EMK artikkel 8-11 og 1. tilleggsprotokoll artikkel 1, fremstår det relativt klart at subsidiaritetsprinsippet også må få betydning ved tolkningen EMK artikkel 6. Systemhensyn kan faktisk tilsi at lovgiver bør drøfte inngrep i EMK artikkel 6 enda nøyere enn ved artikkel 8-11, ettersom førstnevnte ikke inneholder noen klausul om at inngrep tillates dersom de er «necessary in a democratic society». Ettersom det skal vektlegges om nasjonal lovgiver har vurdert nødvendigheten av inngrep i de mer relativiserte rettighetene i EMK artikkel 8-11, kan det altså argumenteres for at slike vurderinger må tillegges enda større vekt i forbindelse med artikkel 6, som i utgangspunktet er en absolutt rettighet. Det er imidlertid usikkert hvor langt dette synspunktet bør strekkes, ettersom den gjennomgåtte EMD-praksisen viser at det foretas en liknende forholdsmessighetsvurdering også etter EMK artikkel 6.

---

⁸⁶ *Janosevic* avsnitt 101.

⁸⁷ Se bl.a. NOU 2013:11 s. 107-22, Mads Andenæs mfl., «Høyesterett og EMD: samspill, subsidiaritet og skjønnsmargin», *Lov og Rett*, 05/2015 s. 261-278 og Aileen Kavanagh, «Proportionality and Parliamentary Debates», *Oxford Journal of Legal studies*, 2014 s. 443-479.

⁸⁸ Se bl.a. *Animal Defenders mot Storbritannia* (dom 22. april 2013, 48876/08) avsnitt 108 og *A,B og C mot Irland* (dom 16. desember 2010, 22579/05) avsnitt 223-228.

I utgangspunktet er behovet for utvidet inndragning drøftet relativt nøye av lovgiver, i tillegg til at en rekke høringsinstanser fikk uttale seg. Det er imidlertid påfallende i hvor liten grad man drøftet behovet for å innta førstegangsforbrytere og forsøkshandlinger under bestemmelsens virkeområde. Spørsmålet om det var nødvendig å innføre en bestemmelse som åpnet for å inndra hele formuen til en person som blir dømt for første gang, er tilsynelatende fullstendig oversett i forarbeidene. Dette kan potensielt forklares med en stor tiltro til domstolenes utøvelse av «kan-skjønnet». Relevansen av forsøkshandlinger er noe grundigere behandlet. Inndragningsutvalget foreslo at det bør være et moment under domstolens fakultative vurdering at bare straffbart forsøk er begått, men at det må ses hen til det konkrete lovbruddet. Da bestemmelsen var oppe til behandling i departementet, ble det i én setning lagt til grunn at departementet «er enig med utvalget i hvilken betydning det bør ha at det foreligger gjentakelse, konkurrans eller forsøk».⁸⁹

Et annet moment som kan være problematisk i relasjon til bruken av skyldpresumsjoner, er at utvidet inndragning ikke inneholder noen tidsbegrensning. Dette innebærer at man i prinsippet må kunne bevise lovligheten av erverv foretatt flere tiår tilbake i tid. Til tross for at blant annet Nederland og Storbritannia hadde innført en 6-årsbegrensning for lignende bestemmelser, blir det ikke drøftet i forarbeidene hvorvidt noen tilsvarende begrensning burde gjelde i norsk rett.⁹⁰ Inndragningsutvalget foreslo at beviskravet måtte senkes noe for gjenstander som for eksempel var ervervet i utlandet for lang tid tilbake. Dette ble imidlertid ikke fulgt opp av departementet, som besluttet at retts tekniske hensyn tilsa at kravet om sannsynlighetsovervekt burde gjelde i alle tilfeller, men at «[u]rimelige resultater kan i enkelttilfeller unngås ved at domstolen helt eller delvis unnlater å inndra utbyttet».⁹¹

Sett i lys av nyere EMD-praksis, er det ikke gitt at departementets begrunnelse på dette punktet er tilstrekkelig. Bulgarsk lovgivning inneholdt en presumsjon om at ulovlig inntekt hadde vært mottatt dersom verdien av en persons formuesgoder eller totale forbruk «manifestly» oversteg den lovlige inntekten til vedkommende eller noen i dens hushold.

I *Dimitrovi* ble det publisert en nyhetsartikkel i 2001 som fokuserte på formuen til klageren.⁹² Nyhetsartikkelen foranlediget at en spesialkommisjon sjekket ut forholdet, og deretter rapporterte til den relevante påtalemyndighet. Påtalemyndigheten henla saken i 2002, før den

---

⁸⁹ Ot.prp. nr. 8 (1998-99) s. 38.

⁹⁰ Drug Trafficking Act 1994 section 4(2) og Wetboek van Strafecht 1994 § 36e 2(b).

⁹¹ Ot.prp. nr. 8 (1998-1999) s. 35.

⁹² *Dimitrovi mot Bulgaria* (dom 3. mars 2015, 12655/09).

plutselig anla ny sak om inndragning i 2004. Grunnlaget var at klageren og hennes avdøde ektemann presumptivt hadde hatt et overforbruk på USD 286.000 i perioden 1990-99, som klageren og hennes nye ektemann nå måtte tilbakevise.

Ettersom saken ikke ble reist i forbindelse med et straffbart forhold, utgjorde inndragningskravet heller ikke noen «criminal charge» etter EMK artikkel 6. Spørsmålet var om vernet om eiendomsretten var krenket, jf. EMK 1. tilleggsprotokoll artikkel 1. EMD konkluderte enstemmig med at rettigheten var krenket. Det ble blant annet vektlagt at presumsjonen innebar at klagerne måtte produsere bevis for inntekt og forbruk «many years earlier and without any reasonable limitation in time».⁹³

Til tross for at saken ikke gjaldt EMK artikkel 6, taler flere forhold for at tidsmomentet bør ha betydelig overføringsverdi til vår sak. For det første knyttet saken seg til vernet om eiendomsretten, som er et område hvor statene normalt er innrømmet en betydelig skjønnsmargin.⁹⁴ For det andre viser EMD-praksis at statene har et stort spillerom når det gjelder sivilrettslige inndragningsregimer, som innebærer inndragning uten at eieren av formuesgodet er tiltalt for straffbare forhold. Italia har for eksempel lovgivning som innebærer inndragning av formuesgoder som besittes av personer som er mistenkt for å være medlem av en kriminell organisasjon, mens Storbritannia har regler som hjemler adgangen til å inndra penger hvis det foreligger sannsynlighetsovervekt for at pengene objektivt sett stammer fra eller er tiltenkt narkotikavirksomhet.⁹⁵

På bakgrunn av dette kan sammenhengen i regelverket tilsi at en presumsjon som innebærer en krenkelse av eiendomsretten, i hvert fall må anses for å krenke uskyldspresumsjonen, som er en helt grunnleggende rettssikkerhetsgaranti. Det er imidlertid ikke helt klart hvor stor vekt EMD la på tidsaspektet i den aktuelle sak. For det første oppfylte ikke bestemmelsen de kravene til forutberegnelighet som lovskravet oppstiller. Bestemmelsen var knapt blitt anvendt på over 15 år, og det var uklart akkurat hva som måtte til for å bevise at man hadde hatt en tilstrekkelig lovlig inntekt. For det andre fremsto bruken av bestemmelsen svært vilkårlig, ettersom adgangen til å avslutte og gjenåpne sak om det samme forholdet ikke var begrenset. For det tredje var formålet om å «protect justice and equality and to guarantee just

---

⁹³ *Dimitrovi* avsnitt 46.

⁹⁴ Se Jon Fridrik Kjølbro, *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention*, 2017 s. 1245 med videre henvisninger.

⁹⁵ Se bl.a. *Raimondo mot Italia* (dom 22. februar 1994, 12954/87), *Arcuri mot Italia* (avvisningsavgjørelse 5. juli 2001, 52024/99) og *Butler mot Storbritannia* (avvisningsavgjørelse 27. juni 2002, 41661/98).

conditions for economic activity” for vagt til å oppfylle kravet om et legitimt formål.⁹⁶ Det forelå altså en rekke relativt grove omstendigheter i saken, som tilsier at det er uvisst hva EMD ville konkludert med dersom én eller flere av disse tenkes utelatt.

Samlet sett fremstår ulike aspekter ved straffeloven § 68 nokså dårlig begrunnet, sett i lys av de formål bestemmelsen skal ivareta. Dette er utvilsomt noe EMD har adgang til å vektlegge, forutsatt at de dårlig begrunnede momentene aktualiseres i den konkrete saken. Praksis tilsier imidlertid at EMD legger nesten altoverskuende vekt på hvorvidt tiltalte har hatt en reell mulighet til å tilbakevise presumsjonen vedkommende er møtt med. I *Salabiaku* var det for eksempel tilstrekkelig at tiltalte ikke var «left entirely without a means of defence».⁹⁷ Dette støttes opp av Stumer, som etter en grundig gjennomgang av praksis på området konkluderer med at «[a] deeply counterintuitive result follows from these cases. Reverse burdens of proof will virtually never contravene the presumption of innocence since a defendant subject to a reverse burden always has the opportunity, to satisfy the burden.»⁹⁸

For at EMK artikkel 6 nr. 1 skal anses krenket ved bruk av utvidet inndragning, forutsetter dette sannsynligvis eksistensen av forholdsvis ekstraordinære forhold, i tillegg til en svært uskjønnsom utøvelse av «kan-skjønnet». Det kan for eksempel tenkes at den høytlønnede førstegangsforbryteren Peder Ås blir nødt til å sannsynliggjøre at huset han kjøpte for 25 år siden, ble betalt med lovlig ervervede midler. I lys av den nokså ekstreme terskelen som kan utledes av EMD-praksis, må det imidlertid anses uklart de lege lata om til og med et så grovt eksempel hadde medført en krenkelse av EMK artikkel 6 nr. 1.

3.6 Er utvidet inndragning i strid med uskyldspresumsjonens «second aspect»?

Som nevnt, kommer uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6 nr. 2 i utgangspunktet bare til anvendelse dersom det foreligger en «criminal charge». I lys av *Phillips* og etterfølgende praksis, verner EMK artikkel 6 nr. 2 normalt heller ikke tiltalte mot forhold som omtales under reaksjonsfastsettelsen. I EMD-praksis har det imidlertid utviklet seg en doktrine, som gir uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6 nr. 2 vern mot omtale av straffesaker før endelig

---

⁹⁶ *Dimitrovi* avsnitt 52.

⁹⁷ *Salabiaku* avsnitt 29.

⁹⁸ Andrew Stumer, *The Presumption of Innocence*, 2010 s. 101.

straffedom foreligger og etter endelig frifinnelse. Dette er blitt omtalt som uskyldspresumsjonens «second aspect», og foranlediger en dirkete anvendelse av EMK artikkel 6 nr. 2.⁹⁹

3.6.1 Vern mot omtale etter endelig frifinnelse

Ettersom individer skal slippe å bli påført den belastningen det innebærer å bli trukket i tvil om sin uskyld etter endelig frifinnende dom, verner uskyldspresumsjonen mot omtale av straffesaker etter endelig frifinnelse. Etter eldre EMD-praksis på området, var «even the voicing of suspicions regarding an accused's innocence» tilstrekkelig for å konstatere krenkelse av EMK artikkel 6 nr. 2.¹⁰⁰ I lys av nyere praksis på området, er det imidlertid klart at individets vern har blitt svekket betraktelig. Etter *Allen* skal det legges betydelig vekt på «the nature and context of the proceedings in which the impugned decision was adopted». Når det gjelder ordvalget “[may not] even the use of some unfortunate language be decisive”.¹⁰¹

Ved bruk av straffeloven § 68, kan alle lovbrysterens formuesgoder inndras. Dette innebærer at personer som er blitt frikjent for tiltale om for eksempel ran, kan risikere å få inndratt det påståtte ransutbyttet i en senere sak. I *Geerings* konkluderte EMD enstemmig med at EMK artikkel 6. nr. 1 og 2 var krenket, ettersom det i en uavhengig inndragningssak ble foretatt inndragning basert på verdien av de samme gjenstander som tiltalte i sin helhet hadde blitt frifunnet for å ha stjålet og helet.

I HR-2004-1147-A hadde A tidligere vært tiltalt for omsetting av narkotika for kr 355.500 etter straffeloven § 162, med en subsidiær anførsel om heleri, jf. straffeloven § 317. Han ble frikjent for både prinsipal og subsidiær tiltale. Da han senere ble dømt for en ny narkotikaforbrytelse, var spørsmålet om de samme pengene som i mellomtiden hadde ligget beslaglagt hos politiet, kunne inndras. Høyesterett stadfestet at utvidet inndragning kan foretas i slike tilfeller, så lenge «retten i sine domspremisser ikke reiser tvil om riktigheten av frifinnelsen».

Dommen skiller seg fra *Geerings* på tre vesentlige punkter. For det første var inndragningskravet i *Geerings* i sin helhet knyttet til verdien av gjenstander som tiltalte var

---

⁹⁹ *Allen mot Storbritannia* (dom 12. juli 2013, 25424/09) avsnitt 94.

¹⁰⁰ *Hammern mot Norge* (dom 11. februar 2003, 30287/96) avsnitt 47.

¹⁰¹ *Allen* avsnitt 125.

frifunnet for å ha hatt ulovlig befatning med, mens det i HR-2004-1147-A ble holdt åpent hvorvidt beløpet stammet fra andre straffbare handlinger enn de vedkommende var frikjent for.¹⁰² For det andre ble det i *Geerings* foretatt verdiinndragning basert på verdien av de gjenstandene tiltalte presumptivt hadde tilegnet seg på ulovlig vis, uten at det noen gang var bevist at han hadde vært i besittelse av disse gjenstandene. For det tredje hadde han heller ikke vært i besittelse av gjenstander han ikke kunne gi en adekvat forklaring på opphavet til. I HR-2004-1147-A klarte tiltalte derimot ikke å gi noen troverdig forklaring på hvor pengene stammet fra. Lagmannsretten uttalte seg heller ikke på noen måte som kunne så tvil om riktigheten av den tidligere frifinnelsen.

Samlet sett fremstår det relativt klart at uskyldspresumsjonen ikke var krenket i HR-2004-1147-A. Dette er sannsynligvis enda klarere i dag, ettersom vernet har blitt svakere og mer relativisert i nyere EMD-praksis.¹⁰³ Det kan imidlertid tenkes tilfeller som likner på *Geerings*. A har for eksempel blitt frikjent for tiltale om tyveri av et maleri. Vedkommende blir deretter dømt for en narkotikaforbrytelse, og ilagt et utvidet inndragningsansvar som utelukkende omfatter dette maleriet. I et slikt tilfelle er det ikke helt klart hva konklusjonen hadde blitt. I lys av dagens rettstilstand kan det nok likevel legges relativt trygt til grunn at uskyldspresumsjonen ikke hadde vært krenket om domspremissene var formulert på en måte som ikke gikk lengre enn nødvendig i omtalen av bevistemålet under utvidet inndragning.

3.6.2 Vern mot uttalelser om skyld før straffesaken er avgjort

Uskyldspresumsjonen verner også mot visse uttalelser om en persons straffeskyld før skyldspørsmålet er avgjort. Dette begrunnes blant annet med at det er belastende for tiltalte å bli omtalt som skyldig før straffeskyld er blitt bevist, i tillegg til at uttalelsene kan påvirke domstolen i en eventuell rettssak.

I *Karaman* hadde den tyske domstolen behandlet en straffesak mot G. I straffesaken mot G gikk domstolen svært langt i å fastslå at også medsammensvorne Karaman var skyldig. Uskyldspresumsjonen ble likevel ikke ansett for å være krenket ettersom det var «nothing» i domspremissene som gjorde det «impossible for the applicant to have a fair trial in the cases

---

¹⁰² *Matningsdal* 2015 s. 630 synes å legge til grunn at dette momentet alene er nok til å konkludere med at HR-2004-1147-A kan harmoniseres med resultatet i *Geerings*.

¹⁰³ Se Jon Petter Rui, «Uskyldspresumsjonens vern mot omtale av straffesaker før straffedom og etter frifinnelse», *Tidsskrift for Strafferett* 02/2014, s. 120-144 (s. 133).

of which he is involved». ¹⁰⁴ Uttalelsen om at skyldkonstateringen ikke gjorde det «impossible» for Karaman å få en «fair trial» i den senere straffesaken, viser at det skal svært mye til for at uskyldspresumsjonen anses som krenket i slike saker.

Når domstolen skal beregne inndragningssummen ved utvidet inndragning, skal den blant annet vektlegge sannsynligheten for at den oppdagede kriminalitet bare er «toppen av et isfjell». ¹⁰⁵ Det kan for eksempel tenkes at tiltalte tidligere har vært involvert i en tyverisak som er henlagt grunnet bevisets stilling. ¹⁰⁶ Dersom domstolen går klart lengre enn nødvendig i omtalen av for eksempel bevissituasjonen i det henlagte tilfellet, kan det unntaksvis tenkes at dette er tilstrekkelig til å krenke uskyldspresumsjonen. Dette er imidlertid ikke noe særegent for saker om utvidet inndragning, men kan også tenkes der retten for eksempel går unødvendig langt ved vurderingen av såkalte modusbevis. I lys av den svært høye terskelen som er lagt til grunn i EMD-praksis, vil det nok ved utvidet inndragning alltid være mulig å skrive domspremissene på en måte som gjør at uskyldspresumsjonen ikke krenkes, jf. EMK artikkel 6 nr. 2.

---

¹⁰⁴ *Karaman mot Tyskland* (dom 27. februar 2014, 17103/10) avsnitt 70.

¹⁰⁵ Ot.prp. nr. 8 (1998–1999) s. 29.

¹⁰⁶ I teorien er det tatt til orde for at omtale av henleggelse skal vurderes etter dette aspektet, og ikke likestilles med uttalelser etter endelig frifinnelse. Se bl.a. Rui (note 103), s. 124.

4 Vernet om eiendomsretten

4.1 Er utvidet inndragning i strid med Grunnlovsbestemmelser som verner om eiendomsretten?

Det fremgår av Grunnloven § 105 at «[f]ordrer statens tarv at noen må avgi sin rørlige eller urørlige eiendom til offentlig bruk, så bør han eller hun ha full erstatning av statskassen».

Ordlyden tilsier at bestemmelsens virkeområde er begrenset til ekspropriasjon av fast eiendom. Selv om bestemmelsen er blitt brukt analogisk til for eksempel å regulere erstatning for rådighetsinngrep, fremstår det relativt klart at den ikke kan anvendes på straffelovens § 68 om utvidet inndragning.¹⁰⁷

Videre fremgår det av Grunnloven § 96(3) at «[i]ngen kan dømmes til å avstå fast eiendom eller samlet formue, med mindre verdiene er benyttet til eller er utbytte fra en straffbar handling». Selv om utvidet inndragning etter forholdene kan medføre at også lovlig ervervede gjenstander inndras, skal bestemmelsen i prinsippet være begrenset til inndragning av utbytte som stammer fra straffbare handlinger. Heller ikke denne bestemmelsen anses derfor som anvendelig ved utvidet inndragning.¹⁰⁸

4.2 Er utvidet inndragning i strid med vernet om eiendomsretten i EMK 1. tilleggsprotokoll artikkel 1?

EMK 1. tilleggsprotokoll artikkel 1 (heretter forkortet til P1-1), som regulerer vernet om eiendomsretten, lyder slik:

“Every natural or legal person is entitled to the peaceful enjoyment of his possessions. No one shall be deprived of his possessions except in the public interest and subject to the conditions provided for by law and by the general principles of international law.

The proceedings shall not, however, in any way impair the right of a State to enforce such laws as it deems necessary to control the use of property in accordance with the general interest or to secure the payment of taxes or other contributions or penalties”.

---

¹⁰⁷ Det fremgår av drøftelsen i Dok.nr. 16 (2011–2012) s. 195-196 at Grunnloven § 105 ikke gir noe «generelt vern om eiendomsrett», men er begrenset til ekspropriasjonstilfellene.

¹⁰⁸ Se også Ot.prp. nr. 8 (1998–1999) s. 32 og Dok.nr. 16 (2011–2012) s. 133-135.

Artikkelen gir uttrykk for tre regler. Det er på det rene at et utvidet inndragningsansvar er en «penalt[y]», som må vurderes etter artikkelens annet ledd.¹⁰⁹ Videre er inngrepet begrunnet i et legitimt formål, som er å inndra formuen til personer med en kriminell livsstil. Artikkelen oppstiller også et krav til «law», som innebærer at hjemmelen for inngrep både må være tilgjengelig og tilstrekkelig klar til at individet med rimelighet kan forutberegne sin rettsstilling.¹¹⁰ På den ene siden er det klart at «kan-skjønnnet» svekker individets forutberegnelighet. Dette styrkes ytterligere av at rettskildematerialet er nokså sprikende når det gjelder bestemmelsens anvendelsesområde utenfor kjernetilfellene. På den annen side slår først «kan»-vurderingen inn etter at forholdsvis snevre inngangsvilkår er oppfylt. Sett i lys av EMD-praksis fremstår det klart at lovskravet formelt sett er oppfylt. At bestemmelsen til en viss grad vanskeliggjør det for individet å forutberegne sin rettsstilling, er imidlertid noe som kan tillegges vekt under proporsjonalitetsvurderingen.¹¹¹

I tillegg til lovs- og formålskravet, er det også innfortolket et proporsjonalitetskrav i bestemmelsen. Spørsmålet er om inngrepet som utvidet inndragning representerer et «reasonably proportionate to the legitimate aim pursued». Mer konkret innebærer dette at «a fair balance must be struck between the demands of the general interest of the community and the requirements of the protection of the individual's fundamental rights».¹¹²

Vurderingstemaet fremstår isolert sett svært likt som etter EMK artikkel 6 nr. 1. Mens EMK artikkel 6 i utgangspunktet fremstår som en mer eller mindre absolutt rettighet, nyter imidlertid statene etter P1-1 en vid skjønnsmargin ved utformingen av inndragningsregler.¹¹³ Basert på dette, synes det umiddelbart naturlig å slutte at tilfeller av utvidet inndragning som ikke krenker EMK artikkel 6, i hvert fall ikke vil krenke P1-1. Det er imidlertid ikke gitt at dette resonnementet kan få full gjennomslagskraft.

I likhet med drøftelsen under EMK artikkel 6, kan det nok raskt slås fast at utvidet inndragning i kjernetilfellene ikke representerer noen særlig konflikt med P1-1. I *Phillips* ble den engelske regelen om utvidet inndragning ansett for å være i samsvar med P1-1.¹¹⁴ Mer

---

¹⁰⁹ *Phillips* avsnitt 51.

¹¹⁰ Det fremgår av bestemmelsens indre system at kravet til et legitimt formål og lovskravet også må være oppfylt etter artikkelens annet ledd. Se f.eks. *Allan Jacobsen mot Sverige* (dom 25. oktober 1989) avsnitt 55.

¹¹¹ Se bl.a. *Beyeler mot Italia* (dom 5. januar 2000, 33202/96). Klarhetskravet var oppfylt per se, men det ble tillagt vekt under proporsjonalitetsvurderingen at visse deler av bestemmelsen «lacks clarity» (avsnitt 109).

¹¹² Se bl.a. *Gogitidze mfl. mot Georgia* (dom 12. mai 2015, 36862/05) avsnitt 97.

¹¹³ Se bl.a. *Silickiene mot Litauen* (dom 10. april 2012, 204682/02) med videre henvisninger.

¹¹⁴ *Phillips* avsnitt 48-54.

generelt ble det også uttalt i *Welch* at til tross for at lovens tilbakevirkende kraft var i strid med EMK artikkel 7, «does [the court] not call into question in any respect the powers of confiscation conferred on the courts as a weapon in the fight against the scourge of drug trafficking». ¹¹⁵ Videre finnes det svært mange saker hvor formuesgoder er blitt inndratt, som følge av mer eller mindre ren mistanke om at formuesgodene har vært forbundet med ulovlig aktivitet. ¹¹⁶

Til tross for at statene er innrømmet en vid skjønnsmargin ved utformingen av inndragningsregimer, forutsetter dette likevel at statene har et reelt behov for slike regler. I *Gogitidze* var det for eksempel ikke i strid med P1-1 å ha en presumsjon om at uforklarlig rikdom hos høytstående personer med offentlige tjenesteverv stammet fra korrupsjon, ettersom lovbestemmelsen var et sentralt og effektivt virkemiddel i kampen mot korrupsjon. Det er imidlertid ikke gitt at en like vidtrekkende presumsjon hadde blitt akseptert i Norge, hvor korrupsjon representerer et klart mindre samfunnsproblem enn i Georgia. I den forbindelse er det også ved P1-1 relevant at det hovedsakelige lovformålet bak utvidet inndragning var å ha et virkemiddel for å inndra ulovlig ervervede formuesgoder hos personer med en kriminell livsstil. Slik bestemmelsen er utformet, kan den imidlertid også bli brukt til å inndra formuen til personer som begår forsøk på forholdsvis bagatellmessig kriminalitet.

I lys av EMD-praksis er det ikke klart at en så vidtrekkende presumsjon oppfyller kravet til proporsjonalitet. I *Ismayilov* hadde en person tatt med seg USD 21.348 gjennom tollene, samtidig som han oppga at han bare hadde med seg USD 48. ¹¹⁷ Etter russisk rett skulle beløp over USD 10.000 tolldeklarerer. Hele summen ble beslaglagt, og senere inndratt samtidig som tiltalte ble dømt til en betinget fengselsstraff på 6 måneder. Beløpet stammet uomtvistelig fra et lovlig hussalg, og det forelå heller ingen omstendigheter som tilsa at pengene var ment å bli brukt til straffbare handlinger. I tillegg til at tiltalte ble dømt til en betinget fengselsstraff, forelå det en svært svak årsakssammenheng mellom lovbruddet og inndragningen. EMD konkluderte med at inndragningen var disproporsjonal og i strid med P1-1.

---

¹¹⁵ *Welch* avsnitt 36.

¹¹⁶ Inndragning av formuesgoder uten at det foreligger noen straffesiktelse mot borgeren, er vanlig i mange medlemsstater. EMD har for eksempel akseptert at mistanke om at eiendom har vært brukt i forbindelse med alvorlig kriminalitet, er tilstrekkelig til å inndra eiendommen med mindre eieren klarer å motbevise dette (se f.eks. *Raimondo mot Italia*). I *Butler* fant tollmyndighetene 240 000 pund i en bag. EMD aksepterte at Butler hadde bevisbyrden for at pengene ikke var forbundet med narkotikavirksomhet, og at de kunne inndras om bevisbyrden ikke ble oppfylt.

¹¹⁷ *Ismayilov mot Russland* (dom 6. april 2009, 30352/03).

Dommen kan i visse tilfeller ha betydelig overføringsverdi. Selv om utvidet inndragning i utgangspunktet ikke omfatter lovlig ervervede gjenstander, åpner bestemmelsen likevel for inndragning i de tilfeller hvor lovbruterens samlede inntekter ikke overstiger det som kan antas å ha medgått til forbruk.¹¹⁸ Det kan for eksempel tenkes at en prostituert rusmisbruker begår flere små lovbrudd over en 30-årsperiode, samtidig som hun tigger penger for å opprettholde forbruket sitt. Uvitende om at hun nettopp har arvet en eiendom verdt fem millioner kroner fra sin mor, begår hun et mislykket ransforsøk i en liten butikk. Dersom hun ikke klarer å sannsynliggjøre at hun har tjent mer enn 5 millioner de siste 30 årene, kan domstolen i prinsippet fastslå at hele arven skal inndras. Naturlig nok vil det være svært vanskelig for denne personen å bevise hvor mye hun har tjent på tiggingen og prostitusjonen.

Dersom domstolen mot formodning skulle idømme utvidet inndragning i et slikt tilfelle, ville man sannsynligvis befunnet seg utenfor hva som aksepteres etter P1-1. For det første er det en svak årsakssammenheng mellom det arvede huset og inndragningen. For det andre er det i relasjon til klarhetskravet noe problematisk at straffeloven § 68 bruker formuleringen «sannsynliggjør at formuesgodene er ervervet på lovlig måte». En naturlig ordlydsforståelse tilsier at det er tilstrekkelig at man sannsynliggjør at det aktuelle formuesgodet er lovlig ervervet, som i dette tilfellet er det arvede huset. Selv om klarhetskravet ikke oppstiller noe forbud mot at lovbestemmelers nærmere innhold kan fremgå av forarbeider eller andre rettskilder, er det ikke utenkelig at EMD ville ha vektlagt dette momentet når lovbestemmelsen retter seg mot privatpersoner. For det tredje er det som nevnt problematisk at straffeloven § 68 ikke inneholder noen tidsbegrensning. I et tilfelle som dette vil det være svært vanskelig for domfelte å sannsynliggjøre lovlig inntekt over en så lang periode.

Selv om dette eksemplet er nokså ekstremt, kan det nok tenkes at også mindre grove omstendigheter vil medføre en krenkelse av P1-1. Dette kan umiddelbart fremstå spesielt, ettersom jeg har konkludert med at liknende tilfeller sannsynligvis ikke er i strid med uskyldspresumsjonen, som i utgangspunktet nyter en snevrere skjønnsmargin enn P1-1. Dette kan sannsynligvis forklares med at EMD er en folkerettsdomstol, som er noe tilbakeholden med å overprøve demokratiske valg som er foretatt i medlemslandene. Selv om EMD ikke dømmer *in abstracto*, kan det hevdes at nasjonal lovgivning reelt sett sto til prøve da EMD vurderte om skyldpresumsjonene i for eksempel *Salabiaku* og *Phillips* var i strid med

---

¹¹⁸ NOU 1996:21 s. 107. Se også HR-2012-1689-A avsnitt 19 hvor det fremheves at beslutningen om ikke å inndra en gave fra tiltaltes mor, var et utslag av «kan-skjønnnet».

uskyldspresumsjonen. Når EMD derimot behandler saker etter P1-1, har den mindre fokus på lovgivningen *per se*, og vurderer heller i større grad om nasjonale domstoler har foretatt en konvensjonsmessig proporsjonalitetsvurdering i den konkrete saken.

5 Rettspolitisk vurdering

Hittil i masteroppgaven er det blitt gitt en presentasjon av hovedtrekkene i gjeldende rett, i tillegg til at utvidet inndragning er vurdert opp mot uskyldspresumsjonen og vernet om eiendomsretten. Det er blitt konkludert med at det trolig må idømmes utvidet inndragningsansvar under ganske ekstreme omstendigheter for at brudd på disse menneskerettighetene kan konstateres. Det er imidlertid heller ikke tvilsomt at også de mer normale typetilfellene etter loven balanserer helt på grensen av hva menneskerettighetene tillater. EMD er en internasjonal folkerettsdomstol som skal sikre at 47 forholdsvis ulike rettssystemer oppfyller sine folkerettslige forpliktelser. Det er dermed ikke noen automatikk i at en velutviklet rettsstat som Norge bør se seg fornøyd med å ha regler som akkurat oppfyller de minstekravene som menneskerettighetene i EMK representerer. Tvert imot har Norge så gode forutsetninger for å skape balanserte og rettferdige lovregler at markante inngrep i grunnleggende menneskerettigheter kun bør tillates dersom tvingende samfunnsforhold tilsier et slikt behov. I det følgende vil det vurderes om det foreligger sådanne forhold, som gjør det rettspolitisk forsvarlig å ha en så vidtrekkende og inngripende bestemmelse som straffeloven § 68.

Som et virkemiddel i kampen mot vinningskriminalitet, ble straffeloven § 68 vedtatt for å styrke adgangen til å inndra uforklarlige formuer hos personer med en kriminell livsstil. I lys av dette forholdsvis snevre lovformålet er bestemmelsen likevel utformet på en måte som rammer svært mange flere personer enn det lovformålet skulle tilsi. Dersom lovgiver ønsket å vedta en bestemmelse som åpner for å inndra hele formuen til personer som begår forholdsvis bagatellmessig kriminalitet, burde det i rettsstaten Norge stilles et minimumskrav om at denne adgangen er godt begrunnet i lovens formål. Som vist tidligere, er det imidlertid knapt blitt berørt i forarbeidene hvorfor det for eksempel ikke er inntatt en tidsbegrensning i bestemmelsen. Samlet sett tilsier dette at bestemmelsen ikke er utformet på en måte som reflekterer de lovformålene den er bygget på.

Det mest problematiske aspektet ved bestemmelsen, er utvilsomt den svært vidtgående skyldpresumsjonen. Det kan hevdes at jo mindre konsekvensene er for tiltalte ved en uriktig domfellelse, desto mindre betenkkelig er det å snu bevisbyrden.¹¹⁹ Til tross for at utvidet inndragning formelt sett ikke er straff, bør ikke konsekvensene for lovbrøyer ved å bli ilagt

---

¹¹⁹ Andrew Stumer, *The Presumption of Innocence*, 2010 s. 158.

denne sanksjonen, underdrives. For det første risikerer vedkommende å miste alt han eier, som kan være et vanskelig utgangspunkt for den som akkurat har ferdigsonet fengselsstraffen sin. For det andre kan utvidet inndragning ha en betydelig stigmatiserende effekt for lovbrøyteren. Dersom en førstegangsforbryter blir ilagt utvidet inndragning, skyldes det en presumsjon om at eiendelene hans stammer fra kriminalitet som han aldri er blitt dømt for. Personen som ble ilagt utvidet inndragning for oppbevaring av 100 gram hasj, er nå i realiteten stemplet som en langvarig narkotikalanger.

Det er ikke uten grunn at regelen om utvidet inndragning møtte betydelig motstand da den ble foreslått på slutten av 90-tallet. Straffelovskommisjonen pekte for eksempel på at en så drastisk bestemmelse som utvidet inndragning «ikke bør innføres før gjeldende inndragningsregler i praksis utnyttes fullt ut».¹²⁰

Dette er utvilsomt et viktig argument. Drakoniske inndragningsregler som begrenser borgernes frihet, bør ikke innføres før allerede eksisterende og mindre inndragningsregler benyttes fullt ut. I tillegg til regler om utbytteinndragning, hadde man også regler om heleri og hvitvasking som tar sikte på å frata kriminelle vinning som er oppnådd ved uidentifisert kriminalitet. Selv om påtalemyndigheten etter disse bestemmelsene må bevise uidentifisert kriminalitet utover enhver rimelig tvil, må ikke vanskelighetene med dette overdrives i tilfeller hvor tiltalte for eksempel er uføretrygdet, kjører tre biler og ellers ikke kan vise til arv, gaver eller liknende.

Samlet sett fremstår det klart at straffeloven § 68 er for vidt utformet. Loven skiller ikke mellom en førstegangsforbryter som begår straffbart forsøk på tyveri og en profesjonell bankraner. I tillegg inneholder den ingen tidsbegrensning, som gjør det svært vanskelig å bevise lovligheten av erverv foretatt langt tilbake i tid.

Fra et pragmatisk ståsted kan det hevdes at bestemmelsen ikke vil bli brukt i mer ekstreme tilfeller, og at dette sikres gjennom en samvittighetsfull bruk av «kan-skjønnnet». Denne argumentasjonen rekker imidlertid bare et stykke på vei. Dersom bestemmelsen aldri vil bli brukt i disse situasjonene – hvorfor åpner da loven for det? «Kan-skjønnnet» svekker forutberegneligheten, i tillegg til at det setter store krav til utøvelsen av påtale- og dommerskjønnnet. Dette er svært betenkelig på et område som styres av legalitetsprinsippet, og

---

¹²⁰ Ot.prp. nr. 8 (1998–1999) s. 30-31. Samme sted: Se også *Forsvarergruppen av 1999* med støtte av *Den Norske Advokatforening* som i sin kritikk av forslaget bl.a. uttalte at «[u]tvalget synes bevisst eller ubevisst å benytte denne gruppen [organisert kriminalitet] som brekkstang for en generell uthuling av rettssikkerheten.»

gir uforholdsmessig mye makt til påtalemyndigheten og domstolene på bekostning av lovgiver. Utvidet inndragning er basert på et tillitsprinsipp som forutsetter at bestemmelsen ikke blir misbrukt. Selv om man i Norge har relativt stor tillit til både påtalemyndigheten og domstolene, er ikke rettsstaten bygd på et tillitsprinsipp. Rettsstaten er bygd på et maktfordelingsprinsipp, som i liten grad ivaretas ved utvidet inndragning.

Sett i lys av antatt størrelse på den illegale økonomien i Norge, er det klart at det inndras for lite i dag.¹²¹ Dette kan for eksempel forklares ved manglende kunnskap om inndragningsregler i politiet og påtalemyndigheten samt manglende ressursprioritering på etterforskningsstadiet. Det er imidlertid ikke utenkelig at en medvirkende årsaksfaktor, er måten straffeloven § 68 er utformet på. Etter straffeloven § 29 skal den «samlede reaksjonen stå i et rimelig forhold til lovbruddet», som for eksempel medfører at utmålt fengselsstraff skal ses i sammenheng med det utmålte inndragningsbeløpet etter § 68. Sammen med «kan-skjønnnet», kan dette medføre at domstolen vegrer seg for å inndra hele formuen til en person som for eksempel allerede er idømt 5 års fengsel. Dersom «kan-skjønnnet» byttes ut med mer presise regler, kan dette både øke forutberegneligheten og være prosessøkonomisk gunstig. Det kan også bidra til at det blir lettere for lovgiver å påvirke hvilke tilfeller utvidet inndragning skal benyttes i.¹²²

I tillegg til å fjerne «kan-skjønnnet», foreslås det også å bygge inn andre rettssikkerhetsgarantier proporsjonalt med det drastiske inngrepet utvidet inndragning representerer. Dette knytter seg primært til at påtalemyndigheten bør ha bevisbyrden. Når det gjelder beviskravet, er det etter svensk rett satt til ca. 70-80 %.¹²³ Ettersom utvidet inndragning anses som en del av reaksjonsfastsettelsen, anses dette som en balansert og fornuftig løsning. Et annet alternativ er å differensiere beviskravet. Dette kan innebære at beviskravet ved førstegangskriminalitet settes noe under det strafferettslige, mens det ved for eksempel organisert kriminalitet settes ved alminnelig sannsynlighetsovervekt. Videre bør det utvilsomt inntas en tidsbegrensning. Denne bør maksimalt være på 10 år, ettersom dette er

---

¹²¹ I følge politiets register Strasadak ble det i 2016 foretatt 79 rettskraftige inndragningskrav med hjemmel i straffeloven § 68. Ellers har tallet variert helt fra 37 til 359 i 2012-2016. De svake tallene er kommentert i brev fra Riksadvokaten til Justis- og beredskapsdepartementet av 15. januar 2014 s. 5 og 6. Se også: FATF: Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures Norway. Mutual Evaluation Report, December 2014 s. 61-63. Merk at de siste henvisningene ikke bare knytter seg til utvidet inndragning.

¹²² Se også Jon Petter Rui, *Betenkning: Sivilrettslig inndragning rettet direkte mot formuesgoder*, 2016 s. 71.

¹²³ «Klart mera sannolikt» i Brottsbalk (1962:700) kapittel 36 § 1b skal etter Bill Prop. 2007/08:68 s. 95 forstås som et krav som ligger mellom sannsynlighetsovervekt og det strafferettslige beviskravet. Johan Boucht, *The Limits of Asset Confiscation*, 2017 s. 187 mener dette tilsvarer et beviskrav på 70-80 %.

perioden selvangivelser blir oppbevart. Inntil en eventuell lovendring foreligger, konkluderes det med at bestemmelsen i noen tilfeller bør tolkes innskrenkende for å være i tråd med menneskerettighetene.

Litteraturliste

Lover

Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven)	Lov 17. mai 1814
Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven av 1902)	Lov 22. mai 1902 nr. 10
Lov om straff (straffeloven)	Lov 20. mai 2005 nr. 28
Lov om strafferegistrering (strafferegistreringsloven)	Lov 11. juni 1971 nr. 52
Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)	Lov 21. mai 1999 nr. 30

Utenlandske lover

Drug Trafficking Offences Act 1986

Drug Trafficking Act 1994

Wetboek van Strafrecht 1994

Brottsbalk 1962:700

Internasjonale konvensjoner

The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms 4 November 1950 (EMK)

The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedom First Protocol 20 March 1952

The Vienna Convention on the Law of Treaties 23 May 1969

The International Convention on Civil and Political Rights 19 December 1966

Forskrifter

Forskrift 20. september 2013 nr. 1097 om behandling av av opplysninger i politiet og påtalemyndigheten (politiregisterforskriften)

Forarbeider

Norge

NOU 1996: 21 Mer effektiv inndragning av vinning

NOU 2013: 11 Festekontrakter og folkerett

Ot.prp. nr. 8 (1998–1999) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (inndragning av utbytte)

Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) Om lov om straff (straffeloven)

Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) Om lov og endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28

Prop.62 L (2015–2016) Endringer i forvaltningsloven mv.

Dok.nr. 16 (2011–2012) Rapport fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven

Sverige

Prop. 2007/08:68 Förverkande av utbyte av brottslig verksamhet

Rundskriv, offentlige dokumenter, rapporter mv.

Brev fra Riksadvokaten til Justis- og beredskapsdepartementet av 15. januar 2014

Betenkning: Sivilrettslig inndragning direkte rettet mot formuesgoder, Rui, Jon Petter (Justisdepartementet, 2016)

FATF: Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures in Norway. Mutual Evaluation Report (2014)

Rettsavgjørelser

Høyesterett

HR-2003-383-A

HR-2004-1147-A

HR-2006-1150-A

HR-2012-1689-A

HR-2015-1757-A

Lagmannsrettene

LA-2017-31740

LB-2003-1851

LG-2006-9178

Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD)

Golder mot Storbritannia (dom 21. februar 1975, søkenummer 4451/70)

Engel mfl. mot Nederland (dom 8. juni 1976, søkenummer 5100/71)

Öztürk mot Tyskland (dom 21. februar 1984, søkenummer 8544/79)

Salabiaku mot Frankrike (dom 7. oktober 1988, søkenummer 10519/83)

Barberá, Messegué og Jabardo mot Spania (dom 6. desember 1988, søkenummer 10590/83)

Allan Jacobsen mot Sverige (dom 25. oktober 1989, søkenummer 12032/86)

Raimondo mot Italia (dom 22. februar 1994, søkenummer 12655/09)

Welch mot Storbritannia (dom 9. februar 1995, søkenummer 17440/90)

Bates mot Storbritannia (avvisningsavgjørelse 16. januar 1996, søkenummer 26280/95)

Kadubec mot Slovakia (dom 2. september 1998, søkenummer 27061/95)

Malige mot Frankrike (dom 23. september 1998, søkenummer 27812/95)

Lauko mot Slovakia (dom 2. september 1998, søkenummer 26138/95)

Beyeler mot Italia (dom 5. januar 2000, søkenummer 33202/96)

Averill mot Storbritannia (dom 20. juni 2000, søkenummer 36408/97)

Heaney and Mcguinness mot Irland (dom 21. desember 2000, søkenummer 34720/97)

Telfner mot Østerrike (dom 20. mars 2001, søkenummer 33501/96)

Arcuri mot Italia (avvisningsavgjørelse 5. juli 2001, søkenummer 52024/99)

Phillips mot Storbritannia (dom 5. juli 2001, søkenummer 41087/98)

Butler mot Storbritannia (avvisningsavgjørelse 27. juni 2002, søkenummer 41661/98)

Janosevic mot Sverige (dom 23. juli 2002, søkenummer 34619/97)

Hammern mot Norge (dom 11. februar 2003, søkenummer 30287/96)

Ezeh og Connors mot Storbritannia (dom 9. oktober 2003, søkenummer 39665/98; 40086/98)

Radio France mot Frankrike (dom 30. mars 2004, søkenummer 53984/00)

Van Offeren mot Nederland (avvisningsavgjørelse 5. juli 2005, søkenummer 19581/04)

Mjelde mot Norge (avvisningsavgjørelse 1. februar 2007, søkenummer 11143/04)

Geerings mot Nederland (dom 1. mars 2007, søkenummer 30810/03)

Dassa mfl. mot Liechtenstein (avvisningsavgjørelse 10. juli 2007, søkenummer 696/05)

Grayson og Barnham mot Storbritannia (dom 23. september 2008, søkenummer 19955/05 og 15085/06)

Zolotukhin mot Russland (dom 10. februar 2009, søkenummer 14939/03)

Ismayilov mot Russland (dom 6. april 2009, søkenummer 30352/03)

A,B og C mot Irland (dom 16. desember 2010, søkenummer 22579/05)

Klouvi mot Frankrike (dom av 30. juni 2011, søkenummer 30754/03)

Nicoleta Gheorghe mot Romania (avvisningsavgjørelse 3. april 2012, søkenummer 23470/05)

Silickiene mot Litauen (dom 10. april 2012, søkenummer 204682/02)

Animal Defenders mot Storbritannia (dom 22. april 2013, søkenummer 48876/08)

Allen mot Storbritannia (dom 12. juli 2013, søkenummer 25424/09)

Varvara mot Italia (dom 29. oktober 2013, søkenummer 17475/09)

Karaman mot Tyskland (dom 27. februar 2014, søkenummer 17103/10)

Dimitrovi mot Bulgaria (dom 3. mars 2015, søkenummer 12655/09)

Gogitidze og andre mot Georgia (dom 12. mai 2015, søkenummer 36862/05)

Litteratur

Bøker

Boucht, Johan, *The Limits of Asset Confiscation: On the Legitimacy of Extended Appropriation of Criminal Proceeds* (Oregon 2017)

Dyrnes, Anne-Mette, *Inndragning – hva må gjøres?* (Oslo 2003)

Harris, David mfl., *Law of The European Convention on Human Rights*, 3. Utgave (Oxford 2014)

Kjølbrot, Jon Fredrik, *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention – for praktikere*, 4. utgave (Strasbourg 2017)

Matningsdal, Magnus, *Straffeloven 2005: Alminnelige bestemmelser. Kommentartutgave* (Oslo 2015)

Strandbakken, Asbjørn, *Uskyldspresumsjonen: "In dubio pro reo"* (Bergen 2003)

Stumer, Andrew, *The Presumption of Innocence: Evidential and Human Rights Perspectives* (Oregon 2010)

Trechsel, Stefan, *Human Rights in Criminal Proceedings* (Oxford 2005)

Artikler

Andenæs, Mads mfl., «Høyesterett og EMD: samspill, subsidiaritet og skjønnsmargin», *Lov og Rett*, 05/2015 s. 261-278

Ashworth, Andrew, «Commentary to Phillips v United Kingdom», *Criminal Law Review* 2001

Iversen, Mats Jonatan Stenmark, «Beviskravsregelen i straffeloven § 34a andre ledd», *Tidsskrift for strafferett*, 04/2008 s. 379–411

Johansen, Jon Petter Rui «Det materielle straffebegrepet i Den europeiske menneskerettighetskonvensjon», *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 03/2005 (s. 294-369)

——— «Uskyldspresumsjonens vern mot omtale av straffesaker før straffedom og etter frifinnelse», *Tidsskrift for Strafferett* 02/2014, s. 120-144

Kavangh, Aileen, «Proportionality and Parliamentary Debates», *Oxford Journal of Legal Studies*, 2014 s. 443-479